

Republika e Kosovës
Republika Kosova-Republic of Kosovo
Qeveria Vlada-Government
Ministria e Ekonomisë
Ministarstvo Ekonomije -Ministry of Economy

NACRT KONCEPT DOKUMENTA ZA TOPLOTNU ENERGIJU

Novembar 2024. godine

Sadržaj

Sažetak koncept dokumenta	3
Uvod	8
Poglavlje 1: Definicija problema	11
1.1. Uloga toplotne energije u okviru energetskeg sistema Kosova	11
1.2. Kontekst i problemi vezani za toplotnu energiju.....	13
1.3. Strateške orijentacije povezane sa toplotnom energijom.....	14
1.4. Politički dokumenti, zakonodavstvo i odgovorne institucije	16
1.5. Aspekti usaglašavanja sa zakonskom osnovom EU-a	24
1.6. Stablo problema.....	28
1.6.1. Glavni problem	29
1.6.2. Uzroci.....	30
1.6.3. Efekti.....	31
1.7. Poređenje sa drugim zemljama	32
Poglavlje 2: Svrha i ciljevi.....	35
Poglavlje 3: Opcije	38
Opcija 1- Održavanje statusa quo (nijedna promena).....	38
Opcija 2.....	38
Opcija 3 – Izrada novog zakona o toplotnoj energiji.....	39
Poglavlje 4: Identifikovanje i procena budućih uticaja.....	41
Poglavlje 5: Komunikacija i konsultacije	47
Poglavlje 6: Upoređivanje opcija.....	48
6.1. Tabela poređenja sve tri opcije	49
6.2. Plan sprovođenja preporučene opcije.....	50
Poglavlje 7: Zaključci i sledeći koraci	54
7.1. Trenutni izazovi, optimalna opcija i očekivani rezultati.....	54
7.2. Odredbe za nadgledanje i procenu	54
Dodatak 1: Forma ocene ekonomskog uticaja	56
Dodatak 2: Forma ocene za društvene uticaje	60
Dodatak 3: Forma ocene uticaja na životnu sredinu	65
Dodatak 4: Forma ocene uticaja osnovnih prava	69

Sažetak koncept dokumenta

Opšte informacije	
Naslov	Koncept dokument za toplotnu energiju
Vodeće ministarstvo	Ministarstvo ekonomije, Odeljenje energije
Kontakt osoba	Rina Kryeziu- Rogova Viša službenica sistema grejanja i prirodnog gasa Imejl: rina.kryeziu.rogova@rks-gov.net Broj telefona kancelarije 038 200 215 73
NPR	Nacionalni plan razvoja 2024-2026 , Strateški cilj 2.1- Poboljšanje sigurnosti snabdevanja energijom, postojanosti i izdržljivosti, Strateška mera 2.1.6- <i>Poboljšanje okvira politika i zakonodavstva</i>
Strateški prioritet	1. Energetska strategija Republike Kosovo 2022-2031¹ <u>Strateški cilj 2-</u> Dekarbonizacija i promocija obnovljive energije Specifični cilj 2.3 - Promovisanje održivog korišćenja obnovljive energije za grejanje: • <i>Promovisanje efikasnijih i čistijih sistema za pojedinačno i/ili centralno grejanja uzimajući u obzir OIE (npr. biomasu, geotermalno grejanje i toplotne pumpe)</i> • <i>Diversifikacija tehnologije postojećeg sistema CG-a Prištine do 2025. godine, kako bi se obuhvatilo solarno grejanje od najmanje 50 MW_{th}</i> <u>Strateški cilj 3-</u> Povećanje energetske efikasnosti Specifični cilj 3.1 - Poboljšanje energetske efikasnosti u zgradama: • <i>Podrška energetski efikasnim i ekološki prihvatljivim tehnologijama kao što su toplotne pumpe i solarni toplotni sistemi</i> Specifični cilj 3.2 Promocija efikasne kogeneracije i efikasnih sistema centralnog grejanja: • <i>Promovisanje efikasnih sistema centralnog grejanja udvostručavanjem postojećih kapaciteta kogeneracije.</i> 2. Program za sprovođenje Kosovske energetske strategije (PSKES) za period 2022-2025. godine²

¹ <https://kryeministri.rks-gov.net/wp-content/uploads/2023/03/Strategija-e-Energijise-e-Republikes-se-Kosoves-2022-2031.pdf>

² https://me.rks-gov.net/wp-content/uploads/2023/10/PZSEK-2022-2025_SHQ.pdf

	Tačka III.2 - Posebni ciljevi: Promocija efikasne kogeneracije i efikasnih sistema centralnog grejanja Tačka III.2.3- Aktivnost: <i>Udvostručavanje kapaciteta kogeneracije i proširenje prenosne mreže preduzeća Termokos/KEK do 2025. godine</i> 3. Program Vlade Republike Kosovo za period 2021-2025. godine³ Tačka 2.14.1-<i>Stvaranje uslova za održivo snabdevanje energijom</i> 4. Evropska reformska agenda (ERA II)⁴ Prioritet 2.2: <i>Angažovanje u pravcu ispunjavanja ciljeva energetske efikasnosti i obnovljivih energija</i> 5. Srednjoročni okvir troškova 2025-2027⁵ Prioritet 2 (sektor energija): Povećanje učešća obnovljivih izvora u energetsom miks, Glavni pravac/orijentacija za implementaciju 2.2: <i>Promovisanje korišćenja obnovljive energije za grejanje</i>
--	---

Odluka	
Glavno pitanje	Snabdevanje energijom na Kosovu nastavlja da dominira lignitom kao fosilnim gorivom, čije sagorevanje rezultira velikim zagađenjem životne sredine. Pored toga, postojeći kapaciteti za proizvodnju električne energije zasnivaju se na termocentralama sa zastarelom tehnologijom, koje imaju potrebu za redovnim i skupim održavanjem. Otežavajući faktor u tom pogledu proizilazi iz sektora grejanja gde veliki deo stambenih zgrada koristi električnu energiju za grejanje. Ovakvo stanje se negativno odražava kako na ekonomski aspekt samih domaćinstava zbog znatno veće cene grejanja na električnu energiju, tako i na značajno povećanje potrošnje električne energije u zimskom periodu. Pojava uskih grla u sektoru snabdevanja i proizvodnje električne energije, kao posledica ovakvog stanja, značajno negativno utiče na profitabilnost proizvodnih subjekata, privrednih preduzeća, uslužnog sektora i drugih privrednih oblasti. Samim tim, nastavak ovakvog stanja neminovno će biti praćen dugoročnim ekonomskim posledicama kao posledica zatezanja kućnih budžeta, smanjenja mogućnosti razvoja preduzeća i ograničavanja mogućnosti otvaranja novih radnih mesta. Sa druge strane, uspešna realizacija projekta kogeneracije toplotne i električne energije u termocentrali Kosovo B, korišćenjem mreže Termokos-a, pokazala je da ovaj oblik proizvodnje grejanja može biti veoma koristan u stabilizaciji snabdevanja toplotnom energijom, a samim tim i snabdevanja električnom energijom. Takvo iskustvo ogleda se i u planiranju novih kogeneracionih kapaciteta, diversifikaciji energetskih izvora koji se mogu koristiti za potrebe centralnog grejanja kao i na proširenju mreže po drugim opštinama.

³ <https://masht.rks-gov.net/wp-content/uploads/2022/06/Programi-i-Qeverise-se-Kosoves-2021-2025.pdf>

⁴ <https://kryeministri.rks-gov.net/wp-content/uploads/2022/05/1-PV-ERA-II-miratuvar-nga-Kuvendi.pdf>

⁵ <https://kk.rks-gov.net/vushtrri/wp-content/uploads/sites/33/2024/07/KASH-2025-2027.pdf>

	Međutim, ovakva planiranja nisu praćena ažuriranjem zakonskog osnova koji bi bio u funkciji realizacije relevantnih strateških ciljeva vezanih za toplotnu energiju. U cilju prevazilaženja ove situacije, pokrenuta je izrada aktuelnog koncept dokumenta, kako bi se pružio detaljan pregled svih problema, izazova, uzroka i posledica ukoliko ne dođe do promene situacije. Na osnovu analize koncept dokumenta, iskustava drugih zemalja, diskusija u okviru radne grupe i konsultacija sa drugim relevantnim akterima, radna grupa je preporučila opciju koja bi omogućila da se izradi sveobuhvatni zakonski osnov, u skladu sa direktivama EU-a, u cilju promovisanja uključivanja alternativnih oblika proizvodnje energije, proširenja kapaciteta, promocije konkurencije, kvaliteta usluga, podrške saradnji između centralnih i lokalnih vlasti, blagovremenog planiranja i prema standardima grejanja sanitarne vode kroz mrežu centralnog grejanja, zaslužnog rešavanja nejasnoća vezanih za troškove rada i održavanja sekundarne mreže, kao i uključivanja relevantnih odredbi sa preventivnim karakterom zloupotreba i eventualnih propusta stranaka.
Sažetak konsultacija	Popunjava se nakon postupka preliminarne i javne konsultacije
Predložena opcija	Izraditi novi Zakon o toplotnoj energiji sa ciljem rešavanja aktuelnih izazova, poboljšanja efikasnosti toplotne energije, podrške korišćenju obnovljivih izvora i integrisanja novih tehnologija, u skladu sa zakonodavstvom EU i u cilju obezbeđivanja stabilnog snabdevanja toplotnom energijom.

Glavni očekivani uticaji	
Budžetski uticaji	Razmatrane opcije pokrivaju se iz budžeta Republike Kosovo, kao i donatorskom podrškom.
Ekonomski uticaji	• Podstiču se domaće i strane investicije u sektoru diverzifikacije energetske izvora koji se koriste za grejanje; • Diverzifikacija izvora za grejanje prvenstveno kroz povećano učešće obnovljivih izvora energije i kroz primenu naprednih tehnologija kao što su toplotne pumpe ogledaju se ne samo u smanjenju negativnih uticaja na životnu sredinu, već i u smanjenju troškova snabdevanja toplotnom energijom i povećanju sigurnosti snabdevanja energijom; • Smanjenje troškova za toplotnu energiju i poboljšanje snabdevanja energijom, imaju neposredan uticaj na rast biznisa i otvaranje novih radnih mesta u sektoru proizvodnje, instalacije, održavanja i servisiranja.
Društveni uticaji	• Stvaranje održivog sistema snabdevanja toplotnom energijom smanjuje energetska siromaštva stanovništva;

	• Povećanje zaposlenosti uopšteno se ogleda u povećanju blagostanja stanovništva; • Stabilnost snabdevanja toplotnom energijom ima neposredan uticaj na komfor života, rada i obrazovanja građana; • Diverzifikacija izvora za snabdevanje toplotnom energijom ogleda se u stabilnom snabdevanju i uravnoteženim cenama energije; • Korišćenje ekološki prihvatljivih energetske izvora kao što su obnovljivi izvori energije, za potrebe snabdevanja toplotnom energijom, utiče na podizanje svesti građana o značaju racionalnog korišćenja energetske resursa; • Smanjenje zagađenja životne sredine kao rezultat primene obnovljivih izvora za grejanje, direktno se ogleda u poboljšanju zdravlja građana.
Uticaji na životnu sredinu	• Korišćenje obnovljivih resursa i savremenih tehnologija za obezbeđivanje toplotne energije značajno smanjuje zagađenje životne sredine; • Smanjenjem emitovanja CO₂ i drugih gasova staklene bašte, zemlja beleži napredak u pravcu ispunjavanja obaveza u odnosu na Traktat energetske zajednice u vezi sa ublažavanju klimatskih promena.
Među-sektorski uticaji	• Ulaganja u sektor toplotne energije povezana su sa rastom sektora industrije, smanjenjem nezaposlenosti, ali i sa povećanjem potrebe za obukom i kvalifikacijom mladih u oblasti tehnologije toplotne energije i obnovljivih izvora energije; • Ostali uticaji su povezani sa razvojem infrastrukture i urbanističkim planiranjem.
Administrativna opterećenja za kompanije	Opterećenja se mogu predstaviti na sledeći način: • Administrativna opterećenja u vezi sa licenciranjem različitih aktivnosti u Regulatornom uredu; • Opterećenja za podizanje administrativnih kapaciteta u funkciji praćenja i izveštavanja u vezi sa sprovođenjem novog zakona; • Opterećenja vezane za povećanje administrativnih kapaciteta u funkciji merenja, fakturisanja i informisanja korisnika.
Test MSP-a	Poboljšanje i proširenje mogućnosti snabdevanja toplotnom energijom pozitivno se odražava u sektoru MSP-a. To zbog činjenice da stabilno snabdevanje toplotnom energijom sa konkurentnim cenama stvara finansijsku stabilnost za preduzeća i bolje uslove rada. Ovakvi razvoji stvaraju mogućnost za nove investicije i na ovaj način se odražavaju na povećanje proizvodnje i unapređenje usluga koje se pružaju od strane relevantnih preduzeća.

Sledeći koraci	
Kratkoročno	Nakon usvajanja ovog koncept dokumenta od strane Vlade Republike Kosovo, osnovaće se jedna nova radna grupa od strane ME-a, u saradnji sa svim

	zainteresovanim stranama, da započne rad na sprovođenju preporučene opcije ovog koncept dokumenta, izradi novog Zakona o toplotnoj energiji.
Srednjoročno	Nakon usvajanja koncept dokumenta, a zatim izrade i usvajanja novog Zakona o toplotnoj energiji, biće organizovani sastanci, javne rasprave i radionice za promociju novog zakona u cilju informisanja institucija centralnog i lokalnog nivoa o načinu njegove primene. Uporedo sa tim, ME će u saradnji sa drugim stranama u sektoru, započeti sa izradom, dopunom i donošenjem potrebnog sekundarnog zakonodavstva za sprovođenje novog Zakona o toplotnoj energiji. Predviđeno je da se izrada novog zakona o toplotnoj energiji, uključujući i određene aktivnosti u sklopu Zakona o toplotnoj energiji, završi najkasnije do kraja 2025. godine. Nakon usvajanja u Skupštini Kosova, koje je planirano da se realizuje do kraja 2025. godine, uslediće proces izrade i usvajanja sekundarnog zakonodavstva koji je planiran da se završi do sredine 2026. godine.

Uvod

Sektor toplotne energije na Kosovu suočava se sa nizom izazova koji se odnose na nedostatke zakonskog tretmana problema praktičnog funkcionisanja i nedostatka odredbi koje će podržati realizaciju planova značajnog razvoja koji se predviđa u ovoj oblasti. Aktuelni Zakon o toplotnoj energiji nije ažuriran kako bi odražavao napretke i potrebe poslednje decenije i to je dovelo da trenutno postoji neslaganje između zahteva sektora i relevantnog zakonskog okvira. U tom kontekstu, sadašnji dokument ima za cilj da analizira i detaljno obradi aspekte za koje važeći zakon ne daje neophodan pravni okvir, od kojih su neki predstavljeni u nastavku u okviru ovog uvoda, a kroz sveobuhvatnu formulaciju celokupne Aktuelni problem i diskusija o uzrocima i posledicama će razmotriti moguće opcije i identifikovati relevantnu opciju koju institucije preporučuju da slede. Štaviše, opcija koja će biti preporučena, osim što će služiti za rešavanje dole predstavljenih izazova, takođe će poslužiti i za potpuno transponovanje nekoliko relevantnih aspekata pravnog okvira EU, kao što su: način utvrđivanja troškova grejanja i hlađenja u višestambenim ili višenamenskim zgradama, rokovi vezani za pametna brojila i potreba da se u okviru građevinskih propisa preciziraju minimalne količine energije iz OIE.

Zbog potrebe za boljim i stabilnijim snabdevanjem energijom, u poslednjoj deceniji došlo je do napretka u stabilizaciji snabdevanja toplotnom energijom na osnovu zajedničke proizvodnje sa električnom energijom iz Kosovo B dok se planiraju novi kapaciteti, proširenje mreže i korišćenje obnovljivih izvora energije za potrebe toplotne energije.

Međutim, postojeći zakonski okvir nije dovoljan da ponudi neophodan pravni kadar koji bi služio za promovisanje izgradnje novih energetske kapaciteta zajedničke proizvodnje u kosovskim opštinama, aktivnije uključivanje opštinskih vlasti u takvim razvojem, promovisanje konkurencije u cilju poboljšanja usluga i obezbeđivanje realnih i stabilnih troškova za pruženu uslugu, adekvatno regulisanje načina pristupa javnoj i privatnoj imovini za potrebe proširenja mreže, rešavanje načina pokrivanja zajedničkih prostora toplotnom energijom, rešavanje odgovornosti za održavanje i rad odgovarajuće mreže kao i razjašnjenje spornih situacija u cilju sprečavanja sudskih sporova. Takođe, kao rezultat nepotpune transpozicije relevantnih odredbi pravnog okvira EU, trenutni pravni osnov ne odgovara obavezama Kosova u vezi sa Energetskom zajednicom i obavezama iz Sofijske deklaracije, u vezi sa poboljšanjem efikasnosti. energetska efikasnost u sektoru grejanja i uključivanje alternativnih oblika proizvodnje energije u funkciju energetske tranzicije i smanjenja zagađenja životne sredine.

S tim u vezi, pored ažuriranja dela zakonske regulative koji pokriva različite energetske segmente, pokrenuta je i izrada ovog koncept dokumenta, u cilju detaljne analize stanja, evaluacije alternativa i izdavanja relevantne preporuke institucijama u cilju stvaranja savremenog zakonskog osnova, u skladu sa potrebama zemlje i u skladu sa politikama EU-a u oblasti toplotne energije.

Tabela 1: Tabela sa opštim informacijama o koncept dokumentu

Naslov	Koncept dokument za toplotnu energiju
--------	--

Vodeće ministarstvo	Ministarstvo ekonomije, Odeljenje energije Odsek za izradu energetske politike
Kontakt osoba	Rina Kryeziu- Rogova Viša službenica sistema grejanja i prirodnog gasa Imejl: rina.kryeziu.rogova@rks-gov.net Broj telefona kancelarije 038 200 215 73
NPR	Nacionalni plan razvoja 2024-2026 , Strateški cilj 2.1- Poboljšanje sigurnosti snabdevanja energijom, postojanost i izdržljivost, Strateška mera 2.1.6- <i>Poboljšanje okvira politika i zakonodavstva</i>
Strateški prioritet	1. Energetska strategija Republike Kosovo 2022-2031 <u>Strateški cilj 2-</u> Dekarbonizacija i promocija obnovljive energije Specifični cilj 2.3 - Promovisanje održivog korišćenja obnovljive energije za grejanje: • <i>Promovisanje efikasnijih i čistijih sistema za pojedinačno i/ili centralno grejanja uzimajući u obzir OIE (npr. biomasu, geotermalno grejanje i toplotne pumpe)</i> • <i>Diversifikacija tehnologije postojećeg sistema CG-a Prištine do 2025. godine, kako bi se obuhvatilo solarno grejanje od najmanje 50 MW_{th}</i> <u>Strateški cilj 3-</u> Povećanje energetske efikasnosti Specifični cilj 3.1 - Poboljšanje energetske efikasnosti u zgradama: • <i>Podrška energetski efikasnim i ekološki prihvatljivim tehnologijama kao što su toplotne pumpe i solarni toplotni sistemi</i> Specifični cilj 3.2 Promocija efikasne kogeneracije i efikasnih sistema centralnog grejanja: • <i>Promovisanje efikasnih sistema centralnog grejanja udvostručavanjem postojećih kapaciteta kogeneracije.</i> 2. Program za sprovođenje Kosovske energetske strategije (PSKES) za period 2022-2025. godine Tačka III.2 - Posebni ciljevi: Promocija efikasne kogeneracije i efikasnih sistema centralnog grejanja Tačka III.2.3- Aktivnost: <i>Udvostručavanje kapaciteta kogeneracije i proširenje prenosne mreže preduzeća Termokos/KEK do 2025. godine</i> 3. Program Vlade Republike Kosovo za period 2021-2025. godine Tačka 2.14.1-<i>Stvaranje uslova za održivo snabdevanje energijom</i> 4. Agenda evropskih reformi (ERA II)

	Prioritet 2.2: <i>Angažovanje u pravcu ispunjavanja ciljeva energetske efikasnosti i obnovljivih energija</i> 5. Srednjoročni okvir troškova 2025-2027 Prioritet 2 (sektor energija): Povećanje učešća obnovljivih izvora u energetsom miks, Glavni pravac/orijentacija za implementaciju 2.2: <i>Promovisanje korišćenja obnovljive energije za grejanje</i>																																																									
Radna grupa	Članovi Radne grupe prema odluci br. 5091, od 11.07.2024. godine: <table><tr><td>1. Rina Kryeziu- Rogova</td><td>OE/ME</td><td>Predsedavajuća</td></tr><tr><td>2. Miftar Nika</td><td>OE/ME</td><td>Član</td></tr><tr><td>3. Deniza Krasnići</td><td>PO/ME</td><td>Članica</td></tr><tr><td>4. Mendohije Kabashi</td><td>DPEREI/ME</td><td>Članica</td></tr><tr><td>5. Behije Tahiri</td><td>OBF/ME</td><td>Članica</td></tr><tr><td>6. Bekim Brahimi</td><td>IE/ME</td><td>Član</td></tr><tr><td>7. Fahrije Qorraj</td><td>JULJR</td><td>Članica</td></tr><tr><td>8. Egzona Raçi</td><td>KSP/KP</td><td>Članica</td></tr><tr><td>9. Jehona Ademi</td><td>MFRT</td><td>Članica</td></tr><tr><td>10. Arben Ajazi</td><td>MŽSPPI</td><td>Član</td></tr><tr><td>11. Blerim Halabaku</td><td>MIGT</td><td>Član</td></tr><tr><td>12. Arsim Osmani</td><td>AKO</td><td>Član</td></tr><tr><td>13. Dr. Drilon Meha</td><td>UP/FMI</td><td>Član</td></tr><tr><td>14. Bajram Seferaj</td><td>MPŠRR</td><td>Član</td></tr><tr><td>15. Besim Myrtezani</td><td>MALS</td><td>Član</td></tr><tr><td>16. Astrit Saraqini</td><td>RUE</td><td>Član</td></tr><tr><td>17. Përparim Kabashi</td><td>KEK</td><td>Član</td></tr><tr><td>18. Valdete Marevci</td><td>Termokos</td><td>Članica</td></tr><tr><td>19. Florentina Lamaj</td><td>Toplana/Đakovica</td><td>Članica</td></tr></table>	1. Rina Kryeziu- Rogova	OE/ME	Predsedavajuća	2. Miftar Nika	OE/ME	Član	3. Deniza Krasnići	PO/ME	Članica	4. Mendohije Kabashi	DPEREI/ME	Članica	5. Behije Tahiri	OBF/ME	Članica	6. Bekim Brahimi	IE/ME	Član	7. Fahrije Qorraj	JULJR	Članica	8. Egzona Raçi	KSP/KP	Članica	9. Jehona Ademi	MFRT	Članica	10. Arben Ajazi	MŽSPPI	Član	11. Blerim Halabaku	MIGT	Član	12. Arsim Osmani	AKO	Član	13. Dr. Drilon Meha	UP/FMI	Član	14. Bajram Seferaj	MPŠRR	Član	15. Besim Myrtezani	MALS	Član	16. Astrit Saraqini	RUE	Član	17. Përparim Kabashi	KEK	Član	18. Valdete Marevci	Termokos	Članica	19. Florentina Lamaj	Toplana/Đakovica	Članica
1. Rina Kryeziu- Rogova	OE/ME	Predsedavajuća																																																								
2. Miftar Nika	OE/ME	Član																																																								
3. Deniza Krasnići	PO/ME	Članica																																																								
4. Mendohije Kabashi	DPEREI/ME	Članica																																																								
5. Behije Tahiri	OBF/ME	Članica																																																								
6. Bekim Brahimi	IE/ME	Član																																																								
7. Fahrije Qorraj	JULJR	Članica																																																								
8. Egzona Raçi	KSP/KP	Članica																																																								
9. Jehona Ademi	MFRT	Članica																																																								
10. Arben Ajazi	MŽSPPI	Član																																																								
11. Blerim Halabaku	MIGT	Član																																																								
12. Arsim Osmani	AKO	Član																																																								
13. Dr. Drilon Meha	UP/FMI	Član																																																								
14. Bajram Seferaj	MPŠRR	Član																																																								
15. Besim Myrtezani	MALS	Član																																																								
16. Astrit Saraqini	RUE	Član																																																								
17. Përparim Kabashi	KEK	Član																																																								
18. Valdete Marevci	Termokos	Članica																																																								
19. Florentina Lamaj	Toplana/Đakovica	Članica																																																								
Dodatne informacije	Izrada ovog koncept dokumenta proizilazi iz obaveza Republike Kosovo kao potpisnice Traktata o energetske⁶ zajednici i potrebe za ažuriranjem zakonskog okvira u vezi sa toplotnom energijom.																																																									

⁶ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22006A0720\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22006A0720(01))

Poglavlje 1: Definicija problema

1.1. Uloga toplotne energije u okviru energetskeg sistema Kosova

Toplotna energija se može tumačiti kao oblik energije proizvedene u termoelektranama i prenesena do određenog korisnika obično vodom ili parom, kako bi se zadovoljile potrebe za grejanjem prostora ili sanitarne vode, odnosno koja se prenosi ohlađenom vodom kako bi se zadovoljile potrebe za hlađenjem prostora. Prema sadašnjem dokumentu, toplotna energija predstavlja energiju koju generatori pare proizvode sagorevanjem lignita ili u odgovarajućim kotlovima sagorevanjem mazuta, koja toplotna energija se prenosi na vodu koja zatim, kao voda koja sadrži toplotnu energiju, služi za zagrevanje objekata. Ovakav oblik tumačenja toplotne energije nalazi se uglavnom u okviru zakonskih akata koji se bave toplotnom energijom koja se proizvodi u okviru sistema centralnog grejanja/hlađenja drugačije poznatih i kao sistemi daljinskog grejanja/hlađenja. Međutim, oblik toplotne energije je i energija koja se proizvede sopstvenom opremom unutar objekata čije prostore treba zagrejati/ohladiti, odnosno kojima je potrebna topla sanitarna voda.

Ako se uzme u obzir i činjenica da se toplotna energija lako može dobiti i kao rezultat konverzije električne energije u odgovarajuću električnu opremu za grejanje i/ili hlađenje, što se često dešava u praksi, proizilazi da je kao koncept toplotna energija složeno povezana sa drugim aspektima koji su odlučujući za dobro funkcionisanje energetskeg sistema zemlje kao što su energetska efikasnost, obnovljivi izvori energije, mešanje izvora energije za proizvodnju električne energije, ali i sa drugim elementima koji karakterišu održivi razvoj energije kao što je npr. mogućnost ponovnog vraćanja (ponovne upotrebe) izgubljene toplotne energije. Shodno tome, značajnu ulogu u poboljšanju energetske efikasnosti zemlje ima odgovarajuća oprema koja omogućava efikasnu proizvodnju toplotne energije, kao i oprema koju karakteriše visoka efikasnost korišćenja ovog oblika energije za potrebe grejanja i hlađenja. Ako se uzme u obzir da se jedan veliki deo toplotne energije na Kosovu generiše putem električne energije, dok se oko 96% nje generiše iz lignita, može se doneti zaključak o smislenom značaju adekvatnog rešavanja proizvodnje i korišćenja toplotne energije za održivo snabdevanje električnom energijom i za smanjenje zagađenja životne sredine. S druge strane, u odnosu na druge oblike korišćenja energije, toplotna energija je među najtraženijim oblicima, jer se oko 40% ukupno potrošene energije na Kosovu koristi za potrebe stambenog sektora, a u tome ukupno toplotna energija za potrebe grejanja učestvuje sa 66%⁷. Slična situacija je prijavljena i na nivou zemalja EU^{8,9}. Stoga, za pravilno i sveobuhvatno rešavanje problema toplotne energije neizbežna je potreba tretiranja ovog oblika energije u sklopu šireg konteksta, a koji uzima u obzir sve relevantne aspekte za razvoj i održavanje održivog sistema snabdevanja energijom vrstama i količinama koje nameće potražnja.

⁷ WBC-INCO.NET (2013): Priority Setting to Structure Participation on the 7th Framework program, Background Country Report- Kosovo, Chapter Energy (s.237), <https://kec-ks.org/wp-content/uploads/2016/05/National-Reports.pdf>

⁸ https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-efficiency/energy-efficient-buildings/energy-performance-buildings-directive_en

⁹ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Energy_consumption_in_households

U jednom od ključnih trenutaka u istoriji uspostavljanja energetskeg sistema Republike Kosovo nesumnjivo je povezano sa njenim članstvom u Energetskoj zajednici putem potpisivanja traktata ove zajednice 2005. godine¹⁰. Angažovanost institucija zemlje za ispunjavanje obaveza u odnosu na Energetsku zajednicu, ali i stvarna potreba za prevazilaženjem praktičnih problema snabdevanja građana i privrede zemlje energijom, rezultirala je značajnom konsolidacijom relevantnih institucija za tretiranjem energije i u jednom solidnom strateškom i zakonskom okviru. U tom okviru, Kosovo je u potpunosti angažovano na izradi strateških dokumenata u funkciji izgradnje stabilnog energetskeg sistema i u skladu sa nastojanjima EU da ostvari energetskeg tranziciju do 2050. godine. Takva angažovanja su takođe rezultirala prenošenjem relevantnih direktiva EU-a u energetskeg sektor, u izradi i sprovođenju akcionih planova delovanja u odnosu na unapređenje energetske efikasnosti i povećanjem učešća OIE-a u trenutnom energetskeg miksu, kao i u podizanju institucionalne infrastrukture. Takve obaveze su u potpunosti u skladu sa univerzalno priznatom činjenicom da je pružanje adekvatnih i održivih energetskeg usluga preduslov za održivi ekonomski razvoj. U slučaju Kosova, približavanje pravnog osnova u oblasti energetike sa onim u EU značajno je uticalo na ulaganja u sektor OIE, posebno u uspostavljanje novih kapaciteta zasnovanih na energiji vetra i sunca. Značajan napredak je takođe postignut u povećanju investicija u oblasti EE, uglavnom kao ulaganja za poboljšanje EE u zgradama javnog sektora, dok je poslednjih godina, u okviru mera koje podržava Kosovske EE fond, napredak takođe ostvaren u finansijskom podrška stambenom sektoru. Ovakve investicije su, naravno, praćene otvaranjem novih radnih mesta, održivošću relevantnih preduzeća, osnivanjem novih preduzeća i, uopšte, stvaranjem živahnog ekonomskog polja. Naravno, investicije u oblasti OIE i EE su praćene relevantnim napretkom u oblasti životne sredine, pošto se takve mere na Kosovu direktno odražavaju na smanjenje zavisnosti od snabdevanja energijom kroz sagorevanje lignita. Shodno tome, takve mere su rezultirale smanjenjem emisija gasova staklene bašte i poboljšanjem kvaliteta vazduha, što ima pozitivan uticaj na javno zdravlje.

Jedan drugi razvoj, takođe odlučujući za opšti napredak Kosova na putu evropskih integracija, a u tom aspektu i u energetskeg sektoru obeležen je ratifikacijom Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju 2015. godine, kom prilikom je Republika Kosovo preuzela, između ostalog, obaveze i za prenošenje direktiva EU-a u oblasti energetike, kao što su one koje se odnose na energetskeg efikasnost, obnovljive izvore energije i energetske efikasnosti u zgradama.

Još jedan važan trenutak u posvećenosti Kosova podršci politikama EU-a u odnosu sa energetskeg i ekološkim potrebama nedavno je obeležen potpisivanjem Sofijske deklaracije u vezi sa Zelenom agendom za Zapadni Balkan 2020. godine¹¹. Potpisivanjem ove deklaracije, Kosovo, kao i druge zemlje Zapadnog Balkana, obavezale su se da će postati deo nastojanja Evropske unije oličenih u sporazumu poznatom kao „Green deal“ koji ima za cilj postizanje klimatske neutralnosti, promovisanje održivog razvoja, zaštitu biodiverziteta i podršku tranziciji ka zelenoj ekonomiji do 2050. godine. Upotpunjavanje zakonskog okvira u sektoru toplotne energije ima direktan uticaj na razvoj ovog sektora, a samim tim i na sprovođenje mera prvog stuba Zelene agende, koji je

¹⁰ <https://me.rks-gov.net/traktati-per-themelimin-e-komunitetit-te-energiise/>

¹¹ <https://www.rcc.int/download/docs/Leaders%20Declaration%20on%20the%20Green%20Agenda%20for%20the%20WB.pdf/196c92cf0534f629d43c460079809b20.pdf>

posvećen klimi, energetici i mobilnosti. Jedna od mera predviđenih u okviru ovog stuba Zelene agende je revizija i izmena relevantnog zakonodavstva koje bi podržalo dekarbonizaciju energetskog sektora, što je i cilj ovog dokumenta. Drugi relevantni aspekti Zelene agende koji se odnose na razvoj sektora toplotne energije su unapređenje EE u svim sektorima, povećanje učešća OIE, razvoj programa za rešavanje energetskog siromaštva i šeme finansiranja renoviranja u sektoru toplotne energije, promocija inovativne tehnologije itd.

1.2. Kontekst i problemi vezani za toplotnu energiju

Grejanje, odnosno energija potrebna za grejanje prostora i pripremu sanitarne vode, predstavlja dominantan oblik toplotne energije, iako se poslednjih godina kao posledica klimatskih promena i povećanja standarda sve više koristi čak i toplotna energija u vidu hlađenja. Kada je u pitanju grejanje, ovaj oblik energije u Republici Kosovo tradicionalno se proizvodio putem sagorevanja drvene biomase, ali se u urbanim naseljima u znatnoj meri koristi električna energija. Dok se hlađenje kao toplotna energija, u stambenom sektoru, obično proizvodi preko klima uređaja. Ovakva rashladna oprema radi tako što troši električnu energiju, pa su visoke temperature tokom leta kao i povećanje standarda poslednjih godina doveli do naglog povećanja potrošnje električne energije ne samo u zimskom periodu već i u kratkim periodima tokom leta. Ovakav razvoj otežava situaciju u snabdevanju električnom energijom i na taj način nameće potrebu za neplanirane uvoze sa visokom cenom iz zemalja regiona. Situacija postaje posebno složena s obzirom na to da se u letnjim periodima obično obavljaju redovni remontirani određeni blokova Termocentrala Kosovo A i B. Ova situacija je veoma nepovoljna i u pogledu zagađenja životne sredine, s obzirom na to da se električna energija na Kosovu u količini od preko 93% proizvodi od lignita, čije sagorevanje rezultira visokim i štetnim emisijama za životnu sredinu.

U cilju olakšavanja ove situacije, u poslednjoj deceniji Kosovo je preduzelo niz mera i realizovalo značajne investicije kao što su one povezane sa projektom zajedničke proizvodnje energije između Termokosa i Termoelektrane Kosovo B, proširenje kapaciteta Termokosa, integracija kapaciteta za proizvodnju toplotne energije na osnovu OIE i sprovođenje studije za razvoj jedinica zajedničke proizvodnje u 8 opština Kosova, osim opština koje već raspolažu takvim kapacitetom. Kao rezultat mera za proširenje toplotnih kapaciteta (prema realizaciji najnovijeg projekta 2021-2024), rehabilitovano je, prošireno i zgusnuto 40.880 m cevi Termokos mreže, izgrađeno 325 novih trafostanica, rehabilitovano 225 trafostanica i Automatizovana je 31 podstanica, dok je u Gradskoj toplani Đakovica renovirana sekundarna mreža i rehabilitovano 355 trafostanica. Studija izvodljivosti za projekat Solar4Kosovo za proizvodnju toplotne energije iz solarne energije je takođe završena i relevantni projekat je u realizaciji^{12,13}.

Međutim, takav napredak u vezi sa povećanjem sigurnosti snabdevanja i proširenja postojećih kapaciteta nije podržan relevantnim zakonskim okvirom. Kao rezultat toga, nastale su konkretne zakonske prepreke u pogledu nemogućnosti uključivanja zagrevanja sanitarne vode u sistem centralnog grejanja grada zbog nepostojanja neophodnog planiranja mreže kao posledica

¹² <https://me.rks-gov.net/wp-content/uploads/2024/05/Raporti-i-progresit-te-Zbatimit-te-PZSEK-se-2022-2023.pdf>

¹³ <https://me.rks-gov.net/wp-content/uploads/2024/08/Raporti-i-progresit-te-Zbatimit-te-PZSEK-se-janar-qershor-2024.pdf>

nerešavanja ovog pitanja u važećem zakonu, načina na koji tretiraju se samovoljni zahvati u toplovodnoj mreži i sl. koji su okončani sudskim sporovima. Ostala pitanja koja zahtevaju adekvatan pravni tretman odnose se na aspekte funkcionisanja sektora, poput onih vezanih za proizvodnju, distribuciju i snabdevanje toplotnom energijom, uključujući i ona koja se odnose na vrstu i strukturu poslovnih subjekata, način širenja i održavanja mreže, kao i potrebu da se jasno precizira način pristupa privatnoj i javnoj imovini u te svrhe.

S druge strane, proširenje kapaciteta centralnog grejanja koje je predviđeno da se desi u drugim opštinama osim onih koje već imaju takve sisteme (Priština i Đakovica) teško je izvodljivo bez konstruktivne i aktivne saradnje opštinskih vlasti sa centralnim. Međutim, trenutnom zakonskom okviru nedostaju odredbe koje zahtevaju i afirmišu jednu takvu saradnju.

Još jedno pitanje koje se pokazuje kao veoma problematično u dosadašnjoj praksi funkcionisanja ovog sektora i koje zahteva odgovarajuće pravno rešavanje je ono koje ima veze sa nemogućnošću korišćenja centralnog grejanja za grejanje sanitarne vode u stambenim prostorima i kao posledica potrošnja električne energije za ove potrebe i dalje je velika. U nedostatku relevantnih zakonskih odredbi, izgradnja stambenih kompleksa nastavlja da se odvija bez odgovarajućeg planiranja sanitarne toplovodne mreže, a na taj način i u okolnostima tehničke mogućnosti priključenja na mrežu centralnog grejanja, tako nešto se ne može realizovati zbog nedostatka odgovarajuće sekundarne mreže.

Ovakve okolnosti vezane za nemogućnost grejanja sanitarne vode, nejasnoće u pogledu odgovornosti održavanja sekundarne mreže u zajedničkim prostorima, ali i druge slične okolnosti uzrok su neovlašćenih intervencija i drugih zloupotreba, za koje nisu uvek predviđene neophodne kaznene mere, koje bi trebalo da spreče ovakve slučajeve i posluže boljoj regulaciji sektora.

Shodno tome, neophodne su značajne izmene zakonodavstva, u funkciji stvaranja održivijeg zakonskog i institucionalnog okvira, u skladu sa pravnim okvirom EU-a i u funkciji energetske tranzicije, da bi se obezbedio neophodan i planiran napredak u sektoru toplotne energije, kao i da bi se postigli dugoročni ciljevi ovog sektora kako je predviđeno strateškim okvirom zemlje do 2031. godine.

Takođe, nasuprot povećanoj potrebi za snabdevanjem toplotnom energijom za hlađenje, važeći zakon o toplotnoj energiji, osim u vidu osnovnih definicija, uopšte se ne poziva na oblik toplotne energije, odnosno ne sadrži nijednu konkretnu odredbu ili stav u pogledu razvoja i integracije efikasnih i ekološki prihvatljivih sistema u vezi sa centralnim hlađenjem.

Pored zakonskih praznina i nepotpunog rešavanja nekih dimenzija razvoja i organizacije sektora centralnog grejanja, a koje treba da odražavaju napredak poslednjih godina u oblasti ovih sistema, sadašnji operatori na tržištu (Termokos i CG Đakovica) svedoče o brojnim slučajevima zakonskih nesporazuma sa potrošačima, kao rezultat postojećih zakonskih nejasnoća vezanih za odgovornost održavanja i način rešavanja neovlašćenih intervencija na sekundarnoj mreži.

1.3. Strateške orijentacije povezane sa toplotnom energijom

S obzirom na značaj sistema za proizvodnju, distribuciju i korišćenje toplotne energije u smislu integracije praksi energetske efikasnosti i obnovljivih resursa u funkciji racionalnog korišćenja energije, smanjenja energetske gubitaka i smanjenja zagađenja životne sredine, tretman toplotne energije u različitim aspektima zauzima značajno mesto u svim relevantnim strateškim

dokumentima, kao i u relevantnim zakonskim i podzakonskim aktima. Načini tretiranja toplotne energije u nekim od ključnih strateških dokumenata razrađeni su u nastavku.

Osnovni strateški dokument u okviru kojeg je u različitim formama predstavljen i strateški pristup u vezi sa toplotnom energijom je **Energetska strategija Republike Kosovo 2022-2031**. Toplotna energija u ovom dokumentu uglavnom je tretirana kroz jedan od glavnih oblika njenog manifestovanja kao što je grejanje, uključujući i grejanje proizvedeno kroz sisteme kogeneracije energije.

U vezi sa sektorom grejanja, u ovom dokumentu se ističe da je to sektor sa najvećom potrošnjom energije u poređenju sa svim ostalim sektorima. Strategija takođe opisuje ekološke probleme kao rezultat krčenja šuma, koja pojava je sa druge strane povezana sa velikom potrošnjom drveta kao energetskeg izvora u sektoru grejanja. Štaviše, kao rezultat velike potrošnje električne energije za potrebe grejanja, koja se sa druge strane uglavnom proizvodi sagorevanjem lignita, procesom koji karakterišu visoke emisije CO₂, drugih gasova staklene bašte i prašine, problemi životne sredine su se već pogoršali. Konkretno, toplotna energija u vidu grejanja obrađena je npr. u okviru Specifičnog cilja 2.3 koji predviđa promociju efikasnijih i čistijih sistema za sopstveno i centralno grejanje bazirajući se na korišćenje alternativnih oblika generisanja toplotne energije npr. putem OIE i toplotnih pumpi. Međutim, u okviru konkretnog Cilja 3.1, u cilju povećanja broja efikasnih zgrada, predviđeno je da se podrži korišćenje efikasnih tehnologija za proizvodnju toplote kao što su toplotne pumpe i solarni toplotni sistemi. Sa druge strane, u okviru konkretnog Cilja 3.2, toplotna energija je tretirana na specifičan način kroz predviđanje dupliranja postojećih kogeneracionih kapaciteta Termokosa i dodavanje najmanje 50 MW na bazi solarne energije, ali i u vidu unapređenja efikasnosti distribucije toplote iz Termokosa i toplane Đakovica. Uopšteno govoreći, u kontekstu potrošnje energije i energetske efikasnosti, Strategija predviđa potrebu za revizijom i izradom zakonskog i regulatornog okvira, kako bi se ponudilo više prostora kompanijama za energetske usluge (ESCO), koje mogu imati značajan uticaj i na održivo snabdevanje toplotnom energijom. U cilju postizanja ciljeva vezanih za energetske efikasnost, strategijom je predviđena i revizija Zakona o energetskej efikasnosti, Zakona o energetskej efikasnosti zgrada i Zakona o obnovljivim izvorima. Poslednja dva zakona su već dopunjena/izmenjena i usvojena u Skupštini Kosova, dok je nacrt zakona o energetskej efikasnosti u procesu izrade.

Na osnovu obaveza u vezi sa traktatom o Energetskej zajednici i u cilju usklađivanja energetske politike sa politikama EU-a, u funkciji postizanja neutralnog stanja u aspektu klime do 2050. godina, Kosovo je izradilo nacrt, odnosno, u završnoj je fazi usvajanja Nacionalnog plana za energiju i klimu 2025-2030 (NPEK), koji bi trebalo da posluži kao ključni instrument za strateško planiranje energetske i klimatske politike zemlje. Kroz ovaj strateški dokument, vrši se podela strateških orijentacija i ciljeva Energetske strategije u više strateških mera u odgovarajućim sektorima. U vezi sa toplotnom energijom, NPEK 2025-2030 identifikovao je kao jedan od svojih glavnih ciljeva povećanje upotrebe sistema centralnog grejanja na osnovu prognoze povećanja potražnje za grejanjem u 2030. godini za 2.5 puta u poređenju sa zahtevom za ovu vrstu energije u 2021. godini. U ovoj funkciji, kao jednu od glavnih mera za ostvarivanje strateških ciljeva, NPEK je predvideo rekonstrukciju i proširenje mreže centralnog grejanja, dok je kao jedan od

drugih ključnih aktera za implementaciju NPEK-a identifikovao kompanije centralnog grejanja. Tehnološki gledano, povećanje kapaciteta centralnog grejanja, osim kroz proširenje mogućnosti kogeneracije sa TC Kosovo B, u značajnoj meri je planirano da se ostvari kroz sistem solarnog centralnog grejanja u okviru projekta Solar4Kosovo II. Kao jednu od drugih mera u funkciji dekarbonizacije, povećanja energetske efikasnosti, energetske bezbednosti i dimenzije regulacije unutrašnjeg energetskog tržišta NPEK je uračunao i studiju izvodljivosti za centralno grejanje u 8 opština iz koje se očekuju da se donesu zaključci u vezi sa tehničko-ekonomskom izvodljivošću sistema centralnog grejanja koji funkcionišu preko OIE-a, npr. biomase, geotermalne energije i solarnih toplotnih pumpi.

U skladu sa strateškim orijentacijama, Republika Kosovo je usvajanjem dva nova zakona koji pokrivaju oblast energetike, odnosno početak izrade zakona o EE, u nekoliko aspekta koji se odnose na toplotnu energiju, o čemu će biti reči u relevantnom odeljku u nastavku, označila merljiv napredak. Međutim, toplotna energija, na specifičan način ona koja se proizvodi i distribuira kroz sisteme centralnog grejanja, do sada je tretirana u okviru važećeg Zakona koji je na snazi br. 05/L-052 o toplotnoj energiji usvojen 2015. godine. Međutim, iako se usvajanje ovog zakona 2015. godine može smatrati značajnim napretkom u energetsom sektoru, kao što je navedeno u Uvodu i odeljku 1.2, uočeni su nedostaci i praznine u praksi njegove primene koje je potrebno efikasno otkloniti kroz ažurirani pravni okvir. Ažuriranje zakonske osnove trebalo bi da se izvrši pre svega u cilju otklanjanja već navedenih konkretnih nedostataka, kao što su neizvesnosti u pogledu načina obračuna toplotne energije za zajedničke prostore, nemogućnost korišćenja toplotne energije za grejanje sanitarnih prostorija, vode, način postupanja sa intervencijama potrošača u toplovodnoj mreži, nedostatak bavljenja ulogom opštinskih vlasti u proširenju kogeneracionih kapaciteta, način promovisanja konkurencije i potpunije prenošenje relevantnih odredbi iz pravnog okvira EU (troškovi usluga u konkretnim slučajevima, rokovi vezani za pametna brojila, nivo iskorišćenosti OIE). Pored ovakvih razloga, sam tajming donošenja važećeg zakona onemogućio je uključivanje nekih od dimenzija toplotne energije koje se nameću na osnovu dinamičnog razvoja energetskog sektora u poslednjoj deceniji i koje su već bile uključene u relevantni pravni okvir EU -s.

1.4. Politički dokumenti, zakonodavstvo i odgovorne institucije

Kao što je već više puta naglašeno, koncept toplotne energije je usko povezan sa drugim oblicima energije, stoga i njegov sveobuhvatan tretman zahteva uzimanje u obzir celokupnog pejzaža energetskih politika kao što su npr. proizvodnja energije, energetska efikasnost, obnovljivi izvori energije, sigurnost snabdevanja, regulacija tržišta, uticaj na životnu sredinu itd. Adekvatno bavljenje čitavim takvim dimenzijama energetskih politika tokom godina, naravno, nametnulo je potrebu izrade, usvajanja i sprovođenja širokog spektra strateških dokumenata, zakonskih i podzakonskih od strane nadležnih institucija. Rezime strateških i pravnih dokumenata i nadležnih institucija prikazan je u sledećoj tabeli.

Tabela 2: Dokumenti politika, zakoni, podzakonski akti i institucije

Dokument politika, zakon ili podzakonski akt	Odnos sa dokumentom politika ili planskim dokumentom putem interneta ili zakonskim aktima u Službenom listu	Državna (e) institucija (e) odgovorna (e) za sprovođenje	Cilj/funkcija/svrha
Energetska strategija Republike Kosovo 2022-2031	https://kryeministri.rks-gov.net/wp-content/uploads/2023/03/Strategjia-e-Energjise-e-Republikes-se-Kosoves-2022-2031.pdf	Vlada Republike Kosovo Ministarstvo ekonomije Regulatorni ured za energiju Sve javne institucije	Energetska strategija ima pet strateških ciljeva: 1. Poboljšanje pouzdanosti sistema 2. Dekarbonizacija i promocija obnovljive energije 3. Povećanje energetske efikasnosti 4. Jačanje regionalne saradnje i funkcionisanje tržišta 5. Zaštita i osnaživanje potrošača
Program sprovođenja energetske strategije Kosova (PSESK) za period 2022-2025. godine	https://me.rks-gov.net/wp-content/uploads/2023/10/PZSEK-2022-2025_SHQ.pdf	Vlada Republike Kosovo Ministarstvo ekonomije Ministarstvo finansija Ministarstvo rada Regulatorni ured za energiju Operator prenosa, sistema i tržišta Kosovska kompanija za distribuciju električne energije Kosovska kompanija za snabdevanje električnom energijom	Program za sprovođenje energetske strategije Kosova (PSESK) za period 2022-2025. godine je osnovni trogodišnji (3) dokument za razvoj energetskog sektora. Ovaj dokument predstavlja detaljne aktivnosti za sprovođenje mera predviđenih Energetskom strategijom Republike Kosovo za period 2022-2031. godine.
Zakon Br. Zakon br. 08/L-201 o izmenama i dopunama Zakona br. 05/L-081 o energetici	https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=79160	Ministarstvo ekonomije	Cilj mu je izmena i dopuna Zakona br.05/L-081 o energetici („osnovni zakon“) u cilju određivanja mera uštede

		Regulatorni ured za energiju	energije tokom perioda vanrednih mera, nadzora nad sprovođenjem mera štednje, kao i kaznenih odredaba
Zakonom Br. 05/L-081 o energetici	https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=12689	Ministarstvo ekonomije Regulatorni ured za energiju	Utvrđuje opšte principe kojima će regulisati aktivnosti u energetskom sektoru u Republici Kosovo, sa ciljem da se postigne sigurno, bezbedno, pouzđano i visokokvalitetno snabdevanje energijom, obezbede uslovi za funkcionisanje otvorenog, funkcionalnog, transparentnog i konkurentnog tržišta. Izrađuje politike energije i ima odgovornost nad inspekcijom, nadgledanjem i planiranjem vođenja energetskog sektora.
Zakonom Br. 08/L-258 o promociji korišćenja obnovljivih izvora energije	https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=89043	Ministarstvo ekonomije Regulatorni ured za energiju	Utvrđuje opšti okvir za promociju korišćenja energije iz obnovljivih izvora u Republici Kosovo, sa ciljem povećanja upotrebe energije iz obnovljivih izvora kognerisanja u sektoru električne energije, u sektoru grejanja i hlađenja i sektoru saobraćaja, u cilju zadovoljavanja energetskih potreba, povećanja sigurnosti snabdevanja, unapređenja zaštite životne sredine, kao i pružanja socijalnih i zdravstvenih beneficija i promovisanja jednakih mogućnosti zapošljavanja u energetskom sektoru
Zakon br. 06/L-079 o energetskoj efikasnosti	https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=18216	Ministarstvo ekonomije Regulatorni ured za energiju	Utvrđuje pravni okvir koji je neophodan za promovisanje i poboljšanje energetske efikasnosti u Republici Kosovo u svrhu utvrđivanja ciljeva za energetske efikasnost i postizanje tih ciljeva u sprovođenju akcionih planova za energetske efikasnost, razvoju tržišta energetskih usluga i drugih

			mera energetske efikasnosti i reguliše aktivnosti koje imaju za cilj smanjenje energetskeg intenziteta u nacionalnoj ekonomiji i koje doprinose smanjenju negativnog uticaja aktivnosti povezanih sa energetske sektorom na životnu sredinu.
Zakon Br. 08/L-242 o energetskeg efikasnosti zgrada	https://gzk.rks.gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=92131	Ministarstvo životne sredine, prostornog planiranja i infrastrukture	Utvrđivanje pravila, postupaka i mera za unapređenje energetske efikasnosti zgrada, uzimajući u obzir spoljašnje i lokalne klimatske uslove, kao i zahteve unutrašnje klime i troškovne efikasnosti.
Zakon Br. 05/L-085 o električnoj energiji	https://gzk.rks.gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=12744	Ministarstvo ekonomije Regulatorni ured za energiju KOSPT	Utvrđuje pravila i mera za funkcionisanje elektroenergetskog sektora, kako bi se obezbedilo sigurno, pouzdano, redovno i kvalitetno snabdevanje električnom energijom, sa realnim cenama, uzimajući u obzir očuvanje životne sredine i njenu efikasnu upotrebu. Utvrđuje ulogu, obaveze i odgovornosti različitih aktera u energetskeg sektoru.
Zakon Br. 05/L-052 o toplotnoj energiji	https://gzk.rks.gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=11326	Ministarstvo ekonomije Regulatorni ured za Energiju Toplane	Određuje uslove za razvoj održivog i konkurentnog tržišta toplotne energije za grejanje/hlađenje, u slobodnoj tržišnoj privredi, na osnovu ekonomije slobodnog tržišta, zadovoljavanje potreba potrošača i zaštitu životne sredine; sigurno, održivo i efikasno snabdevanje toplotnom energijom za grejanje/hlađenje prostora, grejanje sanitarne i industrijske vode korisnici uživaju pravo da se priključe u sisteme toplotne energije i da se snabdevaju toplotnom energijom u skladu sa standardima i po ekonomskoj ceni.

Zakon Br. 05/L-084 o energetskom regulatoru	https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=12694	Regulatorni ured za energiju Ministarstvo ekonomije	Definiše ovlašćenja, dužnosti i funkcije regulatora uključujući uslove za izdavanje licenci za delatnosti u oblasti energetike, sertifikacija aktivnosti operatera prenosa u sektoru energije, procedure za davanje ovlašćenja za izgradnju novih kapaciteta proizvodnje, stvaranje i efikasno funkcionisanje konkurentnih energetskih tržišta, zaštita potrošača, kao i kriterijuma za uređivanje tarifa i uslova za snabdevanje energijom.
Administrativno uputstvo br. 09/2017 o opštinskim kancelarijama za energetiku	https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=15305	Ministarstvo ekonomije Opštinske kancelarije za energetiku	Definiše obaveze i odgovornosti opštinskih kancelarija za energetiku, radi rešavanje problema u planiranju, sprovođenju i praćenju energetskih politika na lokalnom nivou.
Administrativno uputstvo br. 02/2023 o ciljevima za električnu energiju iz obnovljivih izvora energije	https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=82827	Ministarstvo ekonomije Regulatorna ured za energiju	Utvrdjivanje godišnjeg i dugoročnog cilja za udeo energije iz obnovljivih izvora u konačnoj bruto potrošnji električne energije.
Administrativno uputstvo Br.01/2023 o korišćenju i podržavanju proizvodnje energije iz obnovljivih izvora	https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=73462	Ministarstvo ekonomije	Utvrdjivanje vrsti obnovljivih izvora energije koji se koriste za proizvodnju električne i toplotne energije, elektrane koje su podržane za korišćenje obnovljivih izvora za proizvodnju energije, uslovi korišćenja i tehnički standardi, postavlja šeme podrške i mere za saradnju kao što su: statistički transfer, zajedničke šeme podrške i zajedničke projekte za ispunjenje ciljeva obnovljivih izvora energije.
Administrativno uputstvo Br. 05/2017 o ciljevima za energiju iz obnovljivih izvora	https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=14893	Ministarstvo ekonomije Regulatorni ured za energiju	Određivanje dugoročnog i godišnjeg cilja učešća energije iz obnovljivih izvora u konačnoj bruto potrošnji električne energije.

Administrativno uputstvo Br.06/2021 o energetskim uslugama (ESCO)	https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=51726	Ministarstvo ekonomije	Ima za cilj da promoviše razvoj nacionalnog tržišta energetskih usluga u Republici Kosovo, utvrđivanjem pravila i procedura za rad kompanija za energetske usluge (ESCO).
Administrativno uputstvo Br.05/2021 o opštem okviru izveštavanja za energetske efikasnost	https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=51516	Ministarstvo ekonomije	Utvrđuje opšti okvir izveštavanja za Nacionalni akcioni plan za energetske efikasnost i Godišnji izveštaj o napretku, uključujući i zahteve za izveštavanje.
Administrativno uputstvo br. 10/2020 o zajedničkim metodama i principima za izračunavanje uticaja energetske efikasnosti	https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=35757	Ministarstvo ekonomije	Određuje zajedničke metode i principe za izračunavanje uticaja energetske efikasnosti.
Uredba Br.02/2020 o minimalnim zahtevima za fakturiranje i informacije o fakturisanju na osnovu trenutne potrošnje	https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=35759	Ministarstvo ekonomije	Određuje minimalne zahteve za fakturisanje i informacije na osnovu finalne potrošnje.
Uredba br. 01/2020 o minimalnim kriterijima za energetske pregled, uključujući i one izvedene kao deo sistema upravljanja energijom	https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=33603	Ministarstvo ekonomije	Uspostavlja minimalne kriterijume za energetske preglede uključujući i one izvedene kao deo sistema upravljanja energijom do mere u kojoj je to tehnički izvodljivo.
Administrativno uputstvo Br.08/2020 o sertifikatu/garanciji porekla za električnu energiju koja je proizvedena kogeneracijom visoke efikasnosti	https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=33495	Ministarstvo ekonomije	Definiše zahteve koji se odnose na sertifikat/garanciju za poreklo električne energije proizvedene zajedničkom proizvodnjom velike efikasnosti.
Administrativno uputstvo Br.07/2020 o opštim uslovima za analizu troškova-zarade u vezi sa merama za promociju energetske	https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=31869	Ministarstvo ekonomije	Utvrđuje opšte uslove za analizu troškova i koristi u vezi sa primenom mera energetske efikasnosti za grejanje i hlađenje.

učinkovitosti u grejanju i hlađenju			
Administrativno uputstvo Br.06/2020 izračunavanja električne energije iz zajedničke proizvodnje	https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=31194	Ministarstvo ekonomije	Utvrđuje opšte principe za izračunavanje električne energije iz zajedničke proizvodnje, čime se osigurava pravilan obračun električne energije iz zajedničke proizvodnje.
Administrativno uputstvo Nr.04/2020 o potencijalu efikasnosti u grejanju i hlađenju	https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=30543	Ministarstvo ekonomije	Iznosi sveobuhvatnu procenu potencijala energetske efikasnosti u grejanju i hlađenju.
Administrativno uputstvo (MER-a) br. 02/2017 o vrsti i količini minimalnih rezervi goriva ilirezervnog proizvodnog kapacitete za termoeenergetska preduzeća	https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=13427	Ministarstvo ekonomije	Ima za cilj da utvrdi vrstu i količinu minimalnih rezervi goriva ili rezervnog proizvodnog kapacitete za termoeenergetska preduzeća, a odnosi se na kratkoročne mere zaštite radi sigurnosti snabdevanja, zadovoljenje potražnje potrošača, sigurnog, stabilnog i efikasnog snabdevanja toplotnom energijom za grejanje/hlađenje prostora i zagrevanje sanitarne vode.
Uredba br. 05/2020 o sistemu pružalaca energetskih usluga i minimalnim kriterijumima za energetski reviziju	https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=28177	Ministarstvo ekonomije	Određivanje procedura za funkcionalizaciju sistema pružaoca energetskih usluga, uključujući energetske revizore, energetske procenitelje i nezavisne stručnjake, za obuku i sertifikaciju, registraciju, praćenje i izvršenje.
Uredba br. 02/18 o nacionalnoj metodologiji proračuna integrisanih energetskih efikasnosti zgrada	https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=18295	Ministarstvo životne sredine, prostornog planiranja i infrastrukture	Utvrđuje metodologiju proračuna koja se koristi za procenu energetskih efikasnosti zgrada Republike Kosovo i koristi se za: • Prikazivanje ispunjavanja minimalnih standarda energetskih efikasnosti u određenoj zgradi, u fazi

			projekcije i u ranim fazama izgradnje; • Uspostavljanje sertifikata energetske efikasnosti za nove i postojeće zgrade;
Uredba br. 03/18 za proceduru za certifikovanje energetske efikasnosti zgrada	https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=18296	Ministarstvo životne sredine, prostornog planiranja i infrastrukture	Svrha je da odredi procedure za certifikovanje energetske efikasnosti zgrade uzimajući u obzir metodologiju obračunavanja, procenjivači energije, overavanje, praćenje i sprovođenje.
Uredba br. 04/18 za minimalne zahteve za energetske efikasnosti u zgradama	https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=18297	Ministarstvo životne sredine, prostornog planiranja i infrastrukture	Postavlja minimalne zahteve za energetske efikasnosti na nove zgrade i jedinice zgrada koje se obnavljaju ili rekonstruiraju kako bi se postigli optimalni nivoi troškova i primenili na različite kategorije zgrada.
Uredba nr.01/2018 za inspekciju sistema grejanja i klimatizacije	https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=16142	Ministarstvo životne sredine, prostornog planiranja i infrastrukture	Propisuje pravila za inspekciju instaliranih sistema grejanja i klimatizacije u zgradi kako bi se identifikovale vidljive greške, izveštavanje o opštem stanju, efikasnosti i kapacitetu sistema u odnosu na potrebe zgrade i preporučiti isplativa poboljšanja.
Pravilnik za licenciranje energetske aktivnosti na Kosovu	https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=92746	Regulatorni ured za energiju	Cilj je da se stvori javna, transparentna i nediskriminatorna procedura licenciranja koja promoviše osnivanje konkurentnog energetskog sektora, kako bi se podstakle investicije obezbeđivanjem stabilnosti i sigurnosti snabdevanja energijom na Kosovu.
Sopstvena pravila-potrošači sa obnovljivim resursima	https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=92747	Regulatorni ured za energiju	Cilj je definisanje principa i regulisanog mehanizma za podršku potrošačima električne energije koji žele da proizvode električnu energiju u svojim prostorijama na osnovu obnovljive tehnologije za sopstvenu upotrebu.

Pravilo br. 03/2022 o postupku ovlašćenja za izgradnju novih proizvodnih kapaciteta, novih sistema za prenos i distribuciju gasa, uključujući interkonektore, direktne cevovode za termalnu energiju i direktni električni vodovi i direktni cevovodi za prenos prirodnog gasa	https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=92726	Regulatorni ured za energiju	Svrha ovog pravila je da se utvrdi postupak za izdavanje ovlašćenja za izgradnju novih proizvodnih kapaciteta, novih sistema za prenos i distribuciju gasa, uključujući interkonektore, direktne cevovode za toplotnu energiju i direktne električne vodove i direktne cevovode za prenos prirodnog gasa.
--	---	------------------------------	---

1.5. Aspekti usaglašavanja sa zakonskom osnovom EU-a

Republika Kosovo je potpisivanjem Traktata o Energetskoj zajednici 2005. godine, slično kao i druge zemlje potpisnice, preuzela obavezu da u domaći pravni okvir prenese sve relevantne zakonske akte EU-a u oblasti energetike, životne sredine i konkurencije. Takvi pravni akti EU-a sastavni su deo politika Zelenog dogovora^{14,15} EU-a i isti podležu stalnom preispitivanju i dopuni/izmeni kako bi se postigla klimatska neutralnost do 2050. godine. Potpisivanjem Sofijske deklaracije o Zelenoj agendi Zapadnog Balkana i Kosovo se¹⁶ je, zajedno sa drugim zemljama Zapadnog Balkana, obavezalo da će postići klimatsku neutralnost i na taj način pratiti dinamiku energetskih politika EU-a.

Osnovu politiku EU-a u pogledu toplotne energije, odnosno energije za potrebe grejanja i hlađenja, čine Nacionalni energetski i klimatski planovi i relevantne direktive koje se odnose na obnovljive izvore energije, energetska efikasnost i energetske efikasnosti zgrada¹⁷. Nacionalni energetski i klimatski planovi¹⁸ država članica EU-a 2021-2030, usvojeni 2019. godine, sadrže 10-godišnje energetske ciljeve i isti se sprovode. Kao što je gore navedeno, Kosovo je u okviru obaveza u vezi sa Traktatom o energetskoj zajednici izradilo nacrt i u fazi je konačnog usvajanja od strane NPEK-a 2025-2030. S druge strane, glavne direktive EU-a u vezi sa toplotnom energijom, koje je usvojila Energetska zajednica i koje su trenutno na snazi, su¹⁹:

- Direktiva (EU) 2018/2001 o promovisanju korišćenja energije iz obnovljivih izvora;
- Direktiva 2012/27/EU o energetskoj efikasnosti i Direktiva (EU) 2018/2002 o izmeni Direktive 2012/27/EU;

¹⁴ [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/757637/EPRS_BRI\(2024\)757637_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/757637/EPRS_BRI(2024)757637_EN.pdf)

¹⁵ <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/xx/pdf/2022/01/green-deal-policy-guide-web-2022.pdf>

¹⁶ <https://www.rcc.int/docs/546/sofia-declaration-on-the-green-agenda-for-the-western-balkans-rn>

¹⁷ <https://www.interregeurope.eu/sites/default/files/2023-07/Decarbonising%20heating%20and%20cooling.pdf>

¹⁸ https://commission.europa.eu/energy-climate-change-environment/implementation-eu-countries/energy-and-climate-governance-and-reporting/national-energy-and-climate-plans_en

¹⁹ <https://www.energy-community.org/legal/acquis.html>

- Direktiva 2010/31/EU o energetske svojstvima zgrada.

Neki od ključnih aspekata kojima se bavi Direktiva (EU) 2018/2001 o promociji korišćenja energije iz obnovljivih izvora, a koji se odnose na informisanje potrošača, obuku instalatera, minimalno učešće OIE-a u grejanju/hlađenju zgrada, potencijal OIE-a za grejanje/hlađenje, pristup i rad mreže, kao i specifikacije centralnog grejanja/hlađenja su:

- Putem lako dostupnih informacija (na internet stranici ili odgovarajućem računaru) potrošači će se informisati o energetske efikasnostima i učešću OIE-a u njihovim sistemima centralnog grejanja/hlađenja;
- U oblasti centralnog grejanja/hlađenja treba sprečiti regulatorno i tehnološko blokiranje u smislu da se istima omogući promena goriva i prelazak na obnovljive izvore odnosno potrošačima treba olakšati izbor između opcija sa najvećim energetske učinkom;
- Potrošačima treba ponuditi zaštitu u procesu njihovog uklanjanja iz neefikasnih sistema grejanja/hlađenja i da im se omogući sopstvena proizvodnja grejanja/hlađenja iz obnovljivih izvora sa značajno boljim energetske efikasnostima;
- U građevinskim propisima, za nove i postojeće zgrade za koje je predviđeno da se podvrgnu značajnom renoviranju, predvideti minimalno korišćenje obnovljivih izvora u meri u kojoj je to razumno u tehničkom, funkcionalnom i ekonomskom smislu;
- Da se izvrši procena potencijala obnovljivih izvora energije za grejanje i izgubljene toplotne energiju za grejanje/hlađenje;
- Da se razviju i sprovedu šeme sertifikacije/kvalifikacije za instalatere tehnologija obnovljivih izvora energije;
- Da se obezbedi davanje uputstava relevantnim akterima, posebno planerima i arhitektima, kako bi se na adekvatan način razmotrila mogućnost optimalnog kombinovanja OIE-a, energetske efikasnih tehnologija i sistema centralnog grejanja/hlađenja tokom planiranja, projektovanja i obnove industrijskih, komercijalnih i stambenih prostora;
- Na osnovu Energetskog i klimatskog plana preduzeti neophodne radnje za razvoj infrastrukture centralnog grejanja/hlađenja u cilju smeštaja grejanja/hlađenja iz OIE-a i iz otpadne toplotne energije;
- Da se odredi način realizacije povećanja učešća OIE-a za potrebe grejanja/hlađenja, kako bi se postigao godišnji % specifikovanog povećanja u sklopu člana 23. Direktive.

Relevantni aspekti vezani za toplotnu energiju koji se odnose na način merenja centralnog grejanja/hlađenja, način određivanja troškova grejanja/hlađenja, način obračunavanja i informisanja za grejanje/hlađenje, troškove merenja i obračuna, promovisanje efikasnog grejanja/hlađenja i uslova podrške kogeneraciji, takođe su obrađeni i u Direktivi 2012/27/EU o energetske efikasnosti i Direktivi (EU) 2018/2002 o izmeni Direktive 2012/27/EU, npr.:

- Realizacija merenja preciznim i ekonomičnim meraćem;

- Način vršenja merenja u slučaju kada potrošač delimično koristi centralno grejanje/hlađenje i delimično ono koje generiše pojedinačna oprema;
- Potreba da se brojila instalirana nakon 30. oktobra 2023. godine mogu očitavati na daljinu;
- Fakturisanje i da informacije vezane za potrošnju budu pouzdane, tačne i zasnovane na stvarnoj potrošnji;
- Informacije koje se odnose na istoriju troškova i potrošnje, takođe i u elektronskoj formi;
- Realizacija sveobuhvatne procene u vezi sa potencijalom primene kogeneracije visoke efikasnosti centralnog efikasnog grejanja/hlađenja;
- Usvajanje promotivnih politika korišćenja na lokalnom i regionalnom nivou sistema za grejanje/hlađenje, posebno onih koji se odnose na kogeneraciju visoke efikasnosti;
- Slučajevi u kojima potpisnice ugovora moraju da obezbede izvođenje ekonomične analize u odnosu na termoelektrične instalacije snage veće od 20 MW;
- Potreba za preduzimanjem mera u cilju razvoja efikasne infrastrukture centralnog grejanja/hlađenja, u slučajevima identifikacije odgovarajućeg potencijala za primenu efikasne kogeneracije i centralnog grejanja/hlađenja.

Druga relevantna direktiva u kontekstu toplotne energije odnosno Direktiva 2010/31/EU o energetske svojstvima zgrada bavi se pre svega minimalnim zahtevima, načinom procene, sertifikacije i pregleda sistema grejanja, klimatizacije i pripreme sanitarne tople vode kao važnim tehničkim komponentama i sa značajnim uticajem na procenu energetske svojstava zgrada. Međutim, direktiva se takođe bavi nekim specifičnim aspektima toplotne energije koji se odnose na sisteme centralnog grejanja/hlađenja, kao što su:

- Potreba da države članice omoguće i podstaknu arhitekte i planere da na adekvatan način razmotre optimalnu kombinaciju energetske efikasnosti, korišćenja OIE-a i sistema centralnog grejanja/hlađenja tokom planiranja, projektovanja, izgradnje i obnove industrijskih i stambenih prostora;
- Za nove zgrade, pre početka njihove izgradnje, između ostalog, treba se uzeti u obzir studija tehničke, ekološke i ekonomske izvodljivosti u vezi sa centralnim grejanjem/hlađenjem ili na bloku, posebno u slučajevima kada se takav sistem u potpunosti ili delimično zasniva na energiji iz OIE-a.

Gore navedene i komentarisane Direktive Energetske zajednice u pogledu toplotne energije delimično su prenete u pravni okvir Republike Kosovo, kroz sledeće zakone:

- Zakonom Br. 08/L-258 o promovisanju korišćenja obnovljivih izvora energije (2024. godina);
- Zakonom Br. 06/L-079 o energetske efikasnosti (2018. godina)- novi zakon je trenutno u postupku usvajanja;
- Zakonom Br. 08/L-242 o energetske efikasnosti zgrada (2024. godina);

U pogledu načina tretiranja i sadržaja u odnosu na toplotnu energiju, Zakon br. 08/L-258 o promovisanju korišćenja obnovljivih izvora energije označava značajan napredak tretiranjem pitanja kao što su:

- Aspekti informisanja potrošača;
- Šeme sertifikacije/kvalifikacije instalatera tehnologija OIE-a;
- Promovisanje korišćenja OIE-a za grejanje i hlađenje;
- Mere za povećanje učešća OIE-a u sektoru grejanja i hlađenja;
- Stimulativne mere za korišćenje OIE-a ili izgubljene toplotne energije za potrebe grejanja/hlađenja;
- Obaveza operatora toplotnog sistema da priključuje i kupuje toplotnu energiju za potrebe grejanja/hlađenja proizvedenu od trećih stran;
- Pravo potrošača da budu adekvatno informisani od strane snabdevača centralnim grejanjem/hlađenjem o energetske efikasnosti i učešću OIE-a;
- Povezivanje svake nove zgrade na efikasan sistem centralnog grejanja/hlađenja.

Zakon Br. 06/L-079 o energetske efikasnosti (2018. godina), između ostalog bavi se sledećim aspektima vezanim za toplotnu energiju:

- Načinom merenja toplotne energije za grejanje/hlađenje;
- Detaljnim opisom načina na koji se potrošači informišu o potrošnji, uključujući istoriju potrošnje za najmanje 3. prethodne godine;
- Sveobuhvatnom procenom potencijala za primenu visoko efikasne zajedničke proizvodnje kao i efikasnosti grejanja i hlađenja;
- Slučajevima kada su investitori ili operateri primorani da urade ekonomičnu analizu nivoa termoenergetskih instalacija snage preko 20 MW;
- Mogućnošću predlaganja adekvatnih mera za razvoj efikasne infrastrukture daljinskog grejanja/hlađenja, u slučaju da relevantna studija identifikuje određeni potencijal.

U okviru ponovnog razmatranja paketa glavnih zakona u oblasti energetike, trenutno se izrađuje nacrt novog Zakona o energetske efikasnosti i relevantna radna grupa je u procesu finalizacije nacra. U vezi sa toplotnom energijom, aktuelni nacrt zakona o EE bavi se glavnim aspektima, koji su i predstavljeni gore, sa izuzetkom aspekta merenja utrošene energije i informisanja potrošača, što je predviđeno da se reši kroz relevantno administrativno uputstvo.

Slično kao i Direktiva EU-a o energetskim svojstvima zgrada i Zakon Kosova br. 08/L-242 o energetskim svojstvima zgrada, fokusira se na rešavanje aspekata koji se odnose na način pregleda sistema grejanja, klimatizaciju i pripremu tople sanitarne vode, način procene njihovih energetskih svojstava, način sertifikacije zgrada sa aspekta njihovih efikasnosti, podatke koje energetski

sertifikat treba da sadrži i dr. Na specifičan način, u vezi sa toplotnom energijom u vidu centralnog grejanja/hlađenja, zakon predviđa sledeće:

- Potrebu da se razmotri mogućnost korišćenja alternativnih sistema centralnog grejanja/hlađenja, posebno onih koji koriste OIE, u slučaju projektovanja novih zgrada ili onih koji su podvrgnute nekoj većoj obnovi;
- Potrebu za ugradnjom merača centralnog grejanja/hlađenja u slučaju projektovanja novih zgrada ili onih koje su podvrgnute nekoj većoj obnovi.

Pored 3 glavna zakona koji se bave različitim aspektima vezanim za toplotnu energiju, na Kosovu je na snazi i Zakon o toplotnoj energiji usvojen u decembru 2015. godine, koji ima za cilj regulisanje specifikacija toplotne energije u obliku centralnog grejanja kao što su proizvodnja, distribucija, snabdevanje, prava i odgovornosti potrošača, pristup mreži, merenje, merna oprema, tehnički kodovi i kaznene odredbe.

Uprkos činjenici da je zakonski osnov Kosova, uključujući tu i Zakon o toplotnoj energiji, prilično konsolidovan, u kontekstu nivoa i načina rešavanja nekih aspekata kojima se bave direktive EU-a, trenutni zakonski okvir Kosova ne bavi se u potpunosti nekim dimenzijama toplotne energije. U tom kontekstu, sledeći aspekti nisu obrađeni u celosti ili uopšte, na primer:

- Zahtev da države članice usvoje transparentna i javno dostupna pravila o načinu određivanja troškova grejanja i hlađenja u višestambenim zgradama ili višenamenskim zgradama koje se napajaju centralnim grejanjem/hlađenjem ili u kojima dominiraju sopstveni sistemi grejanja/hlađenja kako bi se osigurala transparentnost i odgovornost u odnosu na individualnu potrošnju (Direktiva 2012/27/EU za EE). U okviru takvih pravila treba razjasniti i način merenja pored energije utrošene za grejanje/hlađenje stanova, kao i energije utrošene za grejanje sanitarne vode i energije utrošene u zajedničkim prostorijama kao što su stepenice i hodnici;
- Rok da brojila instalirana nakon 30. oktobra 2023. godine moraju da budu inteligentna brojila, a da se zamena već instaliranih brojila onim inteligentnim završi do 1. januara 2030. godine (Direktiva 2012/27/EU za EE);
- Potreba da države članice za nove zgrade i one koje podležu velikim renoviranjima preciziraju minimalne količine energije iz OIE-a u okviru građevinskih kodova (Direktiva (EU) 2018/2001 o OIE).

1.6. Stablo problema

Na osnovu preliminarne analize u vezi sa značajem toplotne energije za energetske sistem zemlje, strateških orijentacija, institucionalnog razvoja, trenutnog zakonskog okvira i trenutnog stanja u sektoru toplotne energije, uzimajući u obzir i nivo usklađenosti relevantnih zakonskih odredbi sa odredbama EU-a, kao i preporuke/smernice/informacije iz radne grupe, ceo problem je opisan u nastavku. Inicijalno, naredna tabela predstavlja celokupan problem u vidu „stabla problema“, dok je u nastavku dokumenta izvršen detaljniji opis glavnog problema, uzroka i efekata koji bi nastali ukoliko se takav problem ne bi tretirao.

Tabela 3: Stablo problema, odnosno efekti, glavni problem i uzroci

Efekti	1. Neefikasan i neadekvatan tretman toplotne energije u okviru postojećeg zakonskog okvira; 2. Nedovoljna usklađenost nekih relevantnih aspekata toplotne energije u postojećim zakonskim odredbama u poređenju sa onima koje proizilaze iz direktiva EU-a; 3. Ograničavanje mogućnosti za promovisanje konkurencije u sektoru toplotne energije, prepreke za proširenje kapaciteta snabdevanja, smanjenje mogućnosti za bolje upravljanje primarnom mrežom i smanjenje toplotnih gubitaka, smanjenje mogućnosti za jednak pristup snabdevanju toplotnom energijom i rizikovanje mogućnosti za postizanje strateških ciljeva vezanih za EE, OIE i smanjenje emisija na nacionalnom nivou; 4. Ograničavanje mogućnosti kvalitetnih usluga kao rezultat nedovoljno definisanih odgovornosti vezanih za održavanje sekundarne mreže, nastavak sudskih sporova koji proizilaze iz ovakvih nedefinisanih situacija i ograničavanje mogućnosti sprečavanja relevantnih zloupotreba/propusta.
Glavni problem	Važeći Zakon o toplotnoj energiji je nedorečen, ne bavi se potrebom za promovisanjem alternativnih izvora toplotne energije i proširenjem kapaciteta, i ne uključuje rešavanje drugih važnih aspekata za razvoj sektora toplotne energije i usklađivanje relevantnog zakonodavstva sa zakonodavstvom EU.
Uzroci	1. Različiti aspekti toplotne energije tretirani se odvojeno u 4. drugu zakona koji se odnose na toplotnu energiju, energetske efikasnost, obnovljive izvore energije i energetske efikasnosti zgrada; 2. Nekoliko aspekata tretiranih u direktivama EU-a, kao što su oni koji se odnose na pravila za određivanje troškova grejanja višestambenih zgrada ili višenamenskih zgrada, blagovremeno planiranje grejanja sanitarne vode za višestambene zgrade, minimalna energija iz OIE-a u novim zgradama /zgradama koje su predmet bilo kakvih većih renoviranja i vreme implementacije pametnih brojala, nisu razmatrani u pravnom okviru Kosova; 3. Relevantni aspekti u vezi sa funkcionisanjem sistema toplotne energije kao što su oni koji se odnose na vrstu i strukturu operativnih subjekata na tržištu toplotne energije, način upravljanja, proširenja i održavanja mreže, ulogu opštinskih organa za razvoj sektora nisu obrađeni u postojećem zakonu o toplotnoj energiji; 4. Postojeći pravni okvir ne pruža neophodan okvir u pogledu odgovornosti i prava održavanja sekundarne mreže, blagovremenog izbegavanja različitih havarija i načina sankcionisanja mogućih zloupotreba/propusta.

1.6.1. Glavni problem

Široka upotreba električne energije za pokrivanje potreba vezanih za toplotnu energiju kako bi se ispunili zahtevi za grejanje, odnosno za hlađenje u stambenom sektoru, a delimično i za usluge, predstavlja jedan od glavnih izazova za energetske sistem zemlje. Kao rezultat pozitivnog iskustva iz realizacije projekta kogeneracije sa TC Kosovo B u Prištini, kompanija za centralno grejanje Termokos je planirala i nalazi se u fazi realizacije projekta udvostručavanje postojećih kapaciteta

kogeneracije. Takođe, očekuje se da će Termokos povećati kapacitet za toplotnu energiju za 50 MW koristeći solarnu energiju kao primarni izvor. Štaviše, Republika Kosovo je preuzela inicijativu i nalazi se u završnoj fazi studije izvodljivosti u vezi sa razvojem zajedničke proizvodnje i u 8. drugih opština Kosova. Uspešna realizacija jednog takvog plana, ogledala bi se u značajnom poboljšanju snabdevanja grejanjem ali i značajnom smanjenju zagađenja životne sredine. Na ovaj način, zemlja bi mogla da prijavi konkretan napredak Sekretarijatu Energetske zajednice i potvrdi svoju posvećenost Sofijskoj deklaraciji u vezi sa Zelenom agendom u oblasti poboljšanja energetske efikasnosti u sektoru grejanja i smanjenja zagađenja životne sredine. Međutim, kao ozbiljan izazov, u realizaciji takvih inicijativa može se predstaviti prevaziđeni zakonski okvir. Ovo se opravdava činjenicom da aktuelni Zakon o toplotnoj energiji usvojen 2015. godine nije podvrgnut nijednom ažuriranju, koje bi pružilo neophodan pravni osnov za podršku navedenim projektima. Pogotovo, problematičan je razvoj termoenergetskog sektora u opštinama, jer važeći zakon ne pruža neophodan pravni okvir za interakciju opština, centralnih institucija i relevantnih operatera toplotne energije.

Problem sam po sebi je i manjkavo tretiranje u postojećem zakonu nekih izuzetno važnih aspekata koji se odnose na adaptacije/promene sekundarne instalacije, održavanje i popravku kvarova, kao i koji se odnose na proces merenja i fakturisanja kupaca. Kao rezultat takvih praznina, često se javljaju sporovi između potrošača i operatera, čije rešavanje zahteva resurse, vreme i nepotrebne troškove.

U sklopu glavnog problema obuhvaćen je i negativan uticaj zakonskog okvira koji nije ažuriran na sprovođenje razvojnih planova zemlje u sektoru toplotne energije za potrebe grejanja/hlađenja zbog neadekvatnog rešavanja specifičnih aspekata kao što su oni koji se odnose na proizvodnju, distribuciju, snabdevanje i operatore toplotne energije, pravila mreže, kaznene mere itd.

1.6.2. Uzroci

Pravni okvir Kosova u vezi sa toplotnom energijom sadrži elemente i aspekte koji su uključeni u zakon o toplotnoj energiji, ali značajan deo njih i u 3. druga zakona koji predstavljaju prenošenje relevantnih direktiva EU-a u oblasti energetske efikasnosti obnovljivih izvora energije i energetskih efikasnosti zgrada. Iako je takav pravni okvir u najvećoj meri obezbedio usklađivanje relevantnih kosovskih direktiva sa direktivama EU-a, tretiranje u 4. različita dokumenta rezultirao je situacijom koja se karakteriše fragmentiranim tretmanom različitih dimenzija toplotne energije u različitim dokumentima. Shodno tome, proces implementacije može biti praćen nejasnoćama i dilemama koje bi se s druge strane manifestovale negativnim efektima čak i u fazi nadgledanja i izveštavanja u vezi sa nivoom sprovođenja.

Važeći Zakon o toplotnoj energiji usvojen je 2015. godine i u međuvremenu nije bilo neke njegove dopune ili izmene, iako se u određenim slučajevima, drugi zakoni koji su kasnije usvojeni pozivaju na odredbe zakona o toplotnoj energiji, ali koje odredbe zbog nedostatka ažuriranja zakona, ne nude jedno takvo regulisanje. Shodno tome, nekoliko relevantnih aspekata za regulisanje ovog sektora nisu razmatrani na odgovarajućem nivou. U tom sklopu može se takođe obuhvatiti, iako u malo slučajeva, manjkavo prenošenje određenih specifičnih dimenzija direktiva EU-a na domaće zakonodavstvo.

Pored gore navedenih nedostataka, aktuelni zakon o toplotnoj energiji ne pruža neophodan regulatorni okvir koji bi bio u funkciji pozitivnih dešavanja u poslednjoj deceniji u ovom sektoru, a koja su povezana sa proširenjem proizvodnih kapaciteta, potrebom za promovisanje konkurencije u sektoru toplotne energije, potrebom za aktivnom saradnjom opštinskih organa u pogledu planiranja novih kapaciteta, proširenjem mreže i promovisanjem alternativnih tehnologija i alternativnih izvora za proizvodnju toplotne energije.

Iz različitih objektivnih i subjektivnih razloga, npr. nedostatka iskustva u sprovođenju i nemogućnosti predviđanja problematičnih situacija i sl. važeći zakon ne pruža dovoljan regulatorni okvir za proces merenja, fakturisanja i adekvatnog informisanja potrošača. Takođe, važeći zakon ne pruža neophodan pravni okvir u pogledu odgovornosti, načina održavanja i odgovarajućih troškova sekundarne mreže u slučaju višestambenih zgrada. U važećem zakonu ne postoje odredbe koje bi promovisale grejanje sanitarne vode kroz sisteme centralnog grejanja, npr. predviđanje potrebe za blagovremenim planiranjem sekundarne mreže sanitarne vode, posebno u zgradama sa mnogo stanova, kao i previđajući transparentne načine merenja utrošene energije za takve potrebe. Uprkos povećanoj potrebi za hlađenjem prostora poslednjih godina, aktuelni zakon o toplotnoj energiji ne pruža okvir podrške za promociju sistema centralnog hlađenja kroz primenu efikasnih sistema kao što su toplotne pumpe, čak ni u početku u vidu pilot projekata.

1.6.3. Efekti

Ukoliko se aktuelni Zakon o toplotnoj energiji ne dopuni/izmeni kako bi odražavao najnovija dešavanja u ovom sektoru, kako na lokalnom nivou, tako i u oblasti politika EU-a, negativni efekti bi imali kočioni karakter u trenutnom pozitivnom trendu razvoja ovog sektora. Na taj način bi se mogla ugroziti i implementacija i realizacija ciljeva predviđenih Energetskom strategijom Republike Kosovo 2022-2031. U tom kontekstu, kao negativni efekti mogu se navesti:

- Nedovoljna i neefikasna primena različitih zakonskih odredbi rasutih po različitim dokumentima, otežano praćenje i fragmentirano izveštavanje;
- Nepotpuno usklađivanje pravnog osnova sa EU-a u pogledu toplotne energije za grejanje/sanitarne vode u okviru određenih prostora, vremenskih ograničenja vezanih za ugradnju pametnih brojila i obima promocije OIE-a u okviru kodova izgradnje;
- Rizikovanje realizacije razvojnih ciljeva i ograničavanje koristi od sprovođenja projekata u daljoj realizaciji i na taj način i smanjenje mogućnosti za značajan napredak u dekarbonizaciji urbanog dela sektora grejanja/hlađenja;
- Neadekvatno i neefikasno korišćenje postojećih resursa, posebno obnovljivih izvora energije, ograničenje mogućnosti primene novih i alternativnih proizvodnih tehnologija, ograničenje alternativa za povećanje sigurnosti i održivosti snabdevanja, ograničenje mogućnosti za blagovremeno i kompetentno rešavanje prepreka vezanih za proširenje proizvodnih kapaciteta i izgradnju novih kapaciteta;
- Smanjenje mogućnosti za poboljšanje kvaliteta usluga i regulisanje cena snabdevanja usled nepružanja mogućnosti za otvaranje tržišta i promovisanje konkurencije kao i zbog

neadekvatnog i blagovremenog održavanja sekundarne mreže kao rezultat nedefinisanja odgovornosti, oblika održavanja i relevantnih troškova;

- Nastavak potrošnje električne energije za grejanje sanitarne vode zbog nedostatka blagovremenog planiranja korišćenja toplotne energije za takve potrebe;

1.7. Poređenje sa drugim zemljama

Među zemljama u regionu koje raspolažu sistemima proizvodnje i snabdevanja električnom energijom su Kosovo, Hrvatska, Severna Makedonija, Srbija i Bosna i Hercegovina²⁰. Crna Gora i Albanija nemaju proizvodne kapacitete vezane za toplotnu energiju, ali su u daljoj realizaciji takvog^{21,22,23} projekta. Za potrebe trenutne analize, u nastavku će biti opisano stanje u Severnoj Makedoniji i Hrvatskoj.

Severna Makedonija - Zakonski okvir u oblasti energetike u ovoj zemlji sastoji se od dva zakona i relevantnih podzakonskih akata. Takvi zakoni su:

- Zakon o energetici²⁴
- Zakon o energetske efikasnosti²⁵

Zakon o energetici predstavlja osnovni i sveobuhvatni zakon u pogledu aspekata koje reguliše. Ovim zakonom su, između ostalog, predviđene odredbe za regulisanje pitanja koja se odnose na električnu energiju, toplotnu energiju i onih koja se odnose na obnovljive izvore energije. Poslednja izmena i dopuna ovog zakona izvršena je 2022. godine.

Zakon o energetske efikasnosti usvojen je 2020. godine, sa ciljem prenošenja direktiva EU-a koje se odnose na energetske efikasnost, energetske efikasnosti zgrada, označavanje energetske proizvoda itd.

Detalje o relevantnim pitanjima koja se odnose na električnu energiju, toplotnu energiju, obnovljive izvore energije, energetske efikasnosti zgrada itd. Severna Makedonija je regulisala relevantnim podzakonskim aktima. Podzakonski akti u vezi sa toplotnom energijom bave se pitanjima koja se odnose na pravila cena, tarifni sistem, pravila snabdevanja, pravila kvaliteta i pravila mreže²⁶.

Jedan takav oblik regulisanja nije u potpunosti kompatibilan sa zahtevima Traktata o energetici. Zadnji relevantni izveštaj u vezi sa sprovođenjem energetske politika²⁷ zahteva od Severne

²⁰ <https://bankwatch.org/blog/district-heating-in-the-western-balkans-we-need-clean-modern-heating-that-works-for-everyone-for-the-long-term>

²¹ https://www.energy-community.org/dam/jcr:77a9cb08-a6bd-4479-9c05-0cbb8b10b015/EnC_IR2023_Montenegro.pdf

²² https://www.energy-community.org/dam/jcr:1e419b0f-0832-421f-82aa-b66f6a19daa6/CARi_EBRD_0222.pdf

²³ https://bankwatch.org/wp-content/uploads/2023/10/2023_10_16_Scaling-up-investments-in-the-decarbonisation-of-district-heating.pdf

²⁴ https://www.erc.org.mk/odluki/Izmeni%20na%20Zakon%20za%20energetika_236%2022_AL.pdf

²⁵ https://www.erc.org.mk/odluki/22Zakon_ener_efikasnost_36_2020_AL.pdf

²⁶ https://www.erc.org.mk/page_al.aspx?id=316

²⁷ https://www.energy-community.org/dam/jcr:f0c98e19-9500-4b08-981e-c41a1d7827fe/EnC_IR2023_North_Macedonia.pdf

Makedonije usvajanje Zakona o obnovljivim resursima i podnošenje amandmana na Zakon o energetskej efikasnosti. Što se tiče toplotne energije, u ovom izveštaju se precizira da nedostaju mere za integraciju obnovljivih izvora u sistem centralnog grejanja Skoplja i da se sprovodi fakturisanje na osnovu potrošnje toplotne energije.

Na osnovu predstavljene situacije za Severnu Makedoniju, u pogledu zakonskog okvira, može se reći da Republika Kosovo stoji bolje, pošto je spektar energetskih dimenzija koje se regulišu Zakonom znatno širi, pa je samim tim i prenošenje relevantnih aspekata iz direktiva EU-a potpunije.

Hrvatska - Kao zemlja članica Evropske unije, ali koja se takođe može smatrati zemljom regiona, energetske sistem Hrvatske karakteriše se konsolidovanim i sveobuhvatnim zakonskim okvirom. Takav okvir se sastoji od ažuriranih osnovnih zakona i brojnih podzakonskih akata. Postojeći zakonski akti su posebno posvećeni svakoj od dimenzija aktuelne energetske politike i na taj način pružaju savremeni zakonski osnov za njihovo rešavanje u skladu sa politikama Evropske unije i u skladu sa potrebama energetskeg sistema zemlje. Spisak takvih zakona je sledeći²⁸:

- Zakon o energetici;
- Zakon o tržištu električne energije;
- Zakon o tržištu gasa;
- Zakon o terminalima za tečni prirodni gas;
- Zakon o tržištu toplotne energije;
- Zakon o tržištu nafte i naftnih derivata;
- Zakon o bio-derivatima transporta;
- Zakon o regulisanju energetskih delatnosti;
- Zakon o obnovljivim izvorima energije i visoko efikasnoj kogeneraciji;
- Zakon o energetskej efikasnosti.

Svaki od ovih zakona dopunjen je relevantnim podzakonskim aktima. Zbog važnosti fokusa aktuelnog dokumenta, u nastavku su predstavljeni neki relevantni aspekti koji karakterišu pravni osnov koji reguliše tržište toplotne energije.

Sektor toplotne energije u Hrvatskoj je dosta razvijen i igra značajnu ulogu u energetskej stabilnosti zemlje. Toplotna energija proizvedena u sistemima centralnog grejanja čini oko 10% ukupne toplotne energije koja se koristi u ovoj zemlji²⁹ i podudara se sa takvim prosekom na nivou Evropske unije³⁰. Iako verzija zakona o toplotnoj energiji u Hrvatskoj datira još iz 2005. godine, Zakon o tržištu toplotne energije sa sadašnjim nazivom prvi put je usvojen 2013. godine, dok je do poslednje verzije 2019. godine prošao kroz 5 dopuna/izmena³¹.

²⁸ <https://www.hera.hr/hr/html/zakoni.html>

²⁹ <https://keepwarmeuropa.eu/countries-in-focus/croatia/english/#:~:text=Current%20district%20heating%20systems%20in,through%20combined%20heat%20and%20power>

³⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018L2001>

³¹ <https://www.zakon.hr/z/606/Zakon-o-tr%C5%BEi%C5%A1tu-toplinske-energije>

U funkciji sprovođenja Zakona o tržištu toplotne energije usvojeno je ukupno 8. podzakonskih akata³². Ovakvim podzakonskim aktima, između ostalog, vrši se regulisanje specifičnih aspekata vezanih za analizu troškova i koristi, način utvrđivanja tarife za priključenje na distributivnu mrežu grejanja i za povećanje snage priključenja, način distribucije i obračuna troškova za isporučenu toplotnu energiju, opšti uslovi za snabdevanje toplotnom energijom, pravila mreže za distribuciju toplotne energije, opšti uslovi za distribuciju toplotne energije, visina i način plaćanja koncesione tarife za distribuciju toplotne energije i koncesije za izgradnju energetske objekata za distribuciju toplotne energije.

Prikazana analiza pravne osnove Hrvatske dokazuje da je ova zemlja usvojila i sprovodi relevantne zakone o svim relevantnim dimenzijama energetskog sektora. Svi takvi zakoni su praćeni relevantnim podzakonskim aktima, što omogućava regulisanje energetskog sektora u skladu sa svim strateškim orijentacijama i inicijativama EU-a. S druge strane, Kosovo, uprkos napretku koji se beleži iz godine u godinu, i dalje ima nepotpun zakonski okvir u pogledu energetskog sektora. I u slučaju blagovremenog ažuriranja relevantnih zakona, odnosno usvajanja novih zakona kao što su Zakon o promociji OIE-a i Zakon o energetske efikasnostima u zgradama, za izradu relevantnih podzakonskih akata biće potrebno dosta vremena. S druge strane, zakonski osnov koji reguliše sektor toplotne energije na Kosovu znatno je siromašniji i prevaziđen u odnosu na zakonski osnov Hrvatske. Takva situacija je rezultat nedostatka ažuriranja Zakona o toplotnoj energiji još od 2015. godine, dok je Hrvatska bila veoma aktivna u ažuriranju relevantnog zakonskog osnova i na taj način aktivno promovisala dalji razvoj ovog sektora.

³² <https://www.iusinfo.hr/zakonodavstvo/pretraga/podzakonski-propisi/ZA2013B80A1655>

Poglavlje 2: Svrha i ciljevi

Svrha trenutnog koncept dokumenta je stvaranje sveobuhvatnog, modernog i u skladu sa politikama EU-a zakonskog osnova, koji se bavi trenutnim izazovima i budućim potrebama sektora toplotne energije na Kosovu. U tom kontekstu, teži se regulisanju sledećih aspekata:

- Stvaranje nove zakonske osnove sa ciljem efikasnog regulisanja aspekata proizvodnje, distribucije i snabdevanja kao i jasnog adresiranja odgovornosti operatera u sektoru toplotne energije, čime bi se povećala pouzdanost snabdevanja i transparentnost unutar sektora;
- Stvaranje održive pravne osnove za podršku razvoju sektora toplotne energije sa fokusom na uspostavljanje novih kogeneracionih jedinica zasnovanih na korišćenju OIE, diversifikaciji resursa i inovativne tehnologije, što bi praktično rezultiralo smanjenjem zavisnosti Kosova od lignit i olakšale dekarbonizaciju energetske sektora kao što je predviđeno u Cilju 2 Energetske strategije Republike Kosovo 2022-2031;
- Izgradnja kosovskog pravnog okvira koji se odnosi na toplotnu energiju u potpunoj saglasnosti sa najnovijim direktivama EU i međunarodnim standardima za poboljšanje energetske efikasnosti i smanjenje uticaja na životnu sredinu. Ovo bi pokazalo posvećenost Kosova međunarodnim obavezama u energetske sektoru i time poboljšalo njegovu reputaciju i sposobnost da privuče zelene investicije;
- Otklanjanje postojećih zakonskih nesigurnosti u cilju povećanja stepena implementacije zakonskog okvira koji se odnosi na toplotnu energiju. Ovo bi unapredilo proces praćenja i izveštavanja, povećalo transparentnost i stvorilo mehanizme za efikasno rešavanje sporova između potrošača i operatera, obezbeđujući blagovremeno i ispravno rešavanje spornih pitanja;
- Stvaranje jasnog, transparentnog regulatornog okvira za merenje, fakturisanje i komunikaciju sa potrošačima. Ovo će smanjiti sporove, obezbediti fer tretman i poboljšati nivo zadovoljstva i poverenja potrošača u kvalitet pružene usluge u vezi sa toplotnom energijom;
- Stvaranje zakonske osnove koja bi efektivno podržala uvođenje novih tehnologija i alternativnih energetske rešenja i time doprinela povećanju sigurnosti i pouzdanosti snabdevanja toplotnom energijom. Ovakva zakonska osnova bi praktično rezultirala efikasnim, dobro uređenim i strukturiranim sektorom u obliku koji bi omogućio ispunjenje sadašnjih i budućih potreba za toplotnom energijom;

Kao što je prikazano u nastavku, navedeni cilj sastoji se od strateških ciljeva u skladu sa Energetskom strategijom Republike Kosovo 2022-2031 i odgovarajućih specifičnih ciljeva kako bi se postigao strateški cilj.

Strateški ciljevi:

- Promocija efikasnijih i čistijih sistema za individualno i/ili centralno grejanje uzimajući u obzir OIE npr. biomasu, geotermalno grejanje i toplotne pumpe (Strateški cilj 2: Dekarbonizacija i promocija obnovljive energije, Energetska strategija 2022-2031)
- Diverzifikacija tehnologije postojećeg sistema CG-a Prištine do 2025. godine, kako bi se obuhvatilo solarno grejanje od najmanje 50 MW_{th} (Strateški cilj 2: Dekarbonizacija i promocija obnovljive energije, Energetska strategija 2022-2031)
- Podrška energetske efikasnim i ekološki prihvatljivim tehnologijama kao što su toplotne pumpe i solarni toplotni sistemi (Strateški cilj 3: Povećanje energetske efikasnosti, Energetska strategija 2022-2031)
- Promovisanje efikasnih sistema centralnog grejanja udvostručavanjem postojećih kapaciteta kogeneracije (Strateški cilj 3: Povećanje energetske efikasnosti, Energetska strategija 2022-2031)

Specifični ciljevi:

- Izrada novog Zakona o toplotnoj energiji kao glavni pravni dokument koji integriše i zamenjuje fragmentirane odredbe u više dokumenata, stavljajući fokus na toplotnu energiju za grejanje/hlađenje, kao i obezbeđivanje jasnoće i adekvatnog tretmana aspekata vezanih za regulisanje proizvodnje, distribucije i snabdevanja toplotnom energijom;
- Uspostavljanje zakonskih odredbi koje podržavaju širenje kapaciteta zajedničke proizvodnje i integraciju obnovljivih izvora energije, kao i alternativnih i dokazanih energetskih tehnologija u cilju smanjenja zavisnosti od električne energije;
- Stvaranje jasnog okvira za merenje, fakturisanje i informisanje potrošača na specifičan način u vezi sa toplotnom energijom za grejanje/hlađenje;
- Stvaranje zakonskog okvira koji jasno određuje uloge i odgovornosti opštinskih organa, centralnih institucija i operatera toplotne energije kako bi se olakšala bolja koordinacija i usaglašenost aktivnosti vezanih za planiranje i upravljanje investicijama u oblasti toplotne energije;
- Pojašnjenje i dalje unapređenje mehanizama nadgledanja i izveštavanja, kako bi se garantovala transparentnost, praćenje napretka i efikasno rešavanje bilo kakvih sporova, poboljšavajući tako opšte upravljanje i odgovornost unutar sektora.

Postizanjem ovih strateških i specifičnih ciljeva, novi Zakon o toplotnoj energiji će se baviti ograničenjima trenutnog zakonskog okvira, podržavaće razvoj sektora i doprinosiće širim energetskim i ekološkim ciljevima Kosova. S obzirom na to da je toplotna energija specifičan oblik energije, koji takođe treba rešavati u kontekstu poboljšanja energetske efikasnosti i integracije OIE-a, gore elaborirani ciljevi su u skladu sa drugim postojećim dokumentima Vlade, odnosno Republike Kosovo. Ovakva veza je prikazana u sledećoj tabeli.

Tabela 4: Relevantni ciljevi Vlade

Relevantni cilj	Naziv relevantnog dokumenta planiranja (izvor)
-----------------	---

• Promovisanje efikasnijih i čistijih sistema za individualno i/ili centralno grejanje uzimajući u obzir OIE; • Diverzifikacija tehnologije postojećeg sistema CG-a u Prištini putem solarnog grejanja; • Podrška energetske efikasnim i ekološki prihvatljivim tehnologijama kao što su toplotne pumpe i solarni toplotni sistemi; • Promovisanje efikasnih sistema centralnog grejanja udvostručavanjem postojećih kapaciteta kogeneracije.	Energetska strategija Republike Kosovo 2022-2031
Promovisanje korišćenja obnovljive energije za grejanje	Srednjoročni okvir troškova 2025-2027
Spisak prioriteta, Prioritet 2.2. Posvećenost ispunjavanju ciljeva energetske efikasnosti i obnovljive energije	Evropska reformska agenda (ERA 2)
Mera reforme 5. Razvoj politika za EE i OIE u pogledu zelene tranzicije	Program ekonomskih reformi (PER) 2022-2024

Poglavlje 3: Opcije

Onako kao što je analizirano u okviru opisa trenutnog stanja (odeljak 1.6) i glavnog problema (odeljak 1.7.1.), sektor toplotne energije na Kosovu već duže vreme je regulisan i njime se upravlja na osnovu Zakona o toplotnoj energiji iz 2015. godine i u odredbama koje su raspoređene u drugim zakonskim dokumentima. Iako je postojeći Zakon o toplotnoj energiji izrađen u funkciji specifičnog tretiranja toplotne energije, isti u međuvremenu nije dopunjen/izmenjen kako bi se odgovorilo na zahteve poslednje decenije koji proizilaze bilo iz direktiva EU-a bilo iz iskustva konkretnih dešavanja u ovom sektoru. Shodno tome, ovakav zakonski osnov nije dovoljan za prilagođavanje trenutnim ciljevima sektora koji se odnose na proizvodnju, diversifikaciju resursa i poboljšanje efikasnosti kroz proširenje kogeneracije energije. Takođe, takvo situacije se manifestuje nejasnoćama i nedefinisanim okolnostima koje se ogledaju u kvalitetu praćenja, izveštavanja i upravljanja ovim sektorom. U kontekstu opisanog stanja zakonske osnove za toplotnu energiju i u smislu načina njenog rešavanja, u principu se može izabrati jedan od 3 sledeća razrađena načina ili opcija.

Opcija 1 - Održavanje statusa quo (nijedna promena)

Opredeljenje za ovu opciju podrazumeva nastavak trenutnog stanja, bez ikakvih izmena ili dopuna zakonskog osnova. Konkretno, ova opcija podrazumeva da će sektor toplotne energije nastaviti da se tretira kroz postojeći Zakon o toplotnoj energiji i 3. važeća zakona koji se odnose na energetske efikasnost, obnovljive izvore energije i energetske efikasnosti zgrada. Zbog ograničenja Zakona o toplotnoj energiji u pogledu rešavanja načina merenja i obračuna u pojedinim slučajevima, načina korišćenja toplotne energije za zagrevanje sanitarne vode, neizvesnosti u pogledu načina rešavanja različitih sporova sa potrošačima, načina i nivoa doprinosa lokalnih vlasti proširenju kogeneracionih kapaciteta, mogućnosti šireg uključivanja OIE u termoeenergetski sektor, primeni novih tehnologija, diversifikaciji resursa ali i zbog potrebe boljeg usklađivanja pravnog osnova sa onim u termoeenergetskom sektoru. EU, postojeći pravni okvir koji reguliše sektor toplotne energije treba značajno dopuniti, ažurirati i dopuniti. Stoga bi odlučivanje o opciji održavanja statusa quo rezultiralo nastavkom i produbljivanjem već pomenutih problema koji karakterišu ovaj sektor, otežalo bi aktuelna kretanja i ugrozilo ispunjavanje strateških ciljeva koji se odnose na ovaj sektor u Energetskoj strategiji. 2022-2031. U praktičnom smislu, to bi značilo nastavak ekstenzivnog korišćenja električne energije za potrebe grejanja, nastavak velike zavisnosti od lignita, nastavak emisije CO₂ i zagađenja životne sredine, nezadovoljstvo građana pruženim uslugama i rizik ispunjenja obaveze kao država u odnosu na međunarodne institucije. Shodno tome, na osnovu datih argumenata, radna grupa ne preporučuje izbor ove opcije.

Opcija 2

Izbor ove opcije podrazumeva da se relevantne odredbe postojećeg zakona o toplotnoj energiji dopune ili izmene i dodaju nove odredbe, kako bi se otklonili nedostaci koji su identifikovani kao prepreke razvoju sektora. U slučaju opredeljenja za takvu opciju, neophodna dopuna/izmena može biti kod sledećih kategorija:

- Regulisanje i dopuna postojećih odredbi u važećem zakonu o toplotnoj energiji;

- Uključivanje novih odredbi koje nisu obuhvaćene ni u jednom od drugih zakon u vezi sa energijom;
- Obuhvatanje odredbi kao dopuna postojećih odredbi u drugim zakonima o energiji.

Ukoliko se sve potrebne dopune/izmene uspešno završe, prilagođeni zakon će, formalno, ponuditi osnov za koji je energetska sektor ma potrebu. Međutim, u takvom slučaju sam proces dopune/izmene bi bio komplikovan, dok njegova primena u praksi ne bi bila laka. To zbog činjenice da:

- Broj postojećih odredbi koje treba da se regulišu i dopune je značajan;
- Proces dopune/izmene bi zahtevao aktivno učešće i saradnju mnogih institucija koje su sponzori drugih energetskih zakona, čije odredbe treba da se dopune/izmene;
- Konfuzija u pogledu zakona na koje se treba pozvati, u fazi praktičnog sprovođenja različitih aspekata vezanih za toplotnu energiju i dalje bi ostala prepreka njenom sprovođenju i otežavala praćenje i izveštavanje u vezi sa nivoom sprovođenja;
- Promovisanje šireg uključivanja OIE-a i drugih novih tehnologija u sektoru toplotne energije je manje efikasno u poređenju sa slučajem prilikom izrade novog zakona.

Shodno tome, radna grupa smatra da institucije ne treba da se opredele za ovu opciju, osim ako ne postoje konkretni razlozi koji preovlađuju gore navedene protiv-argumente.

Opcija 3 – Izrada novog zakona o toplotnoj energiji

Kao što se može razumeti iz naziva, suština ove opcije sastoji se u planiranju i sprovođenju neophodnih institucionalnih aktivnosti koje bi rezultirale izradom i usvajanjem novog Zakona o toplotnoj energiji. Konačni cilj je izrada adekvatne zakonske osnove koja se poklapa sa razvojem u poslednjoj deceniji u sektoru toplotne energije kako na nivou EU-a tako i na Kosovu i koja je u skladu sa obavezom u okviru Zelene agende za Zapadni Balkan³³ da po potrebi razmatra bilo koji relevantni zakon za podršku progresivnoj dekarbonizaciji energetskog sektora. Na ovaj način to ne bi samo stvorilo neophodne zakonske osnove za postizanje strateških ciljeva u ovom sektoru, već bi istovremeno moglo dodatno promovisati unapređenje EE-a i veću integraciju OIE-a u sektoru stambenih i poslovnih zgrada. Štaviše, kroz izradu novog, modernog i sveobuhvatnog zakona za sektor toplotne energije, stvorila bi se solidna zakonska osnova integrisana u jedinstveni dokument, a koja bi bila u funkciji realizacije šema obnove privatnih i javnih zgrada i koja bi takođe doprinela smanjenju energetskog siromaštva. Neki od konkretnih aspekata kojima bi se bavio novi Zakon o toplotnoj energiji su sledeći:

- Približavanje lokalnog zakonodavstva zakonodavstvu EU-a koje se sastoji u prenošenju relevantnih, trenutno neobrađenih aspekata, kao što su:
 - Način određivanja troškova grejanja i hlađenja u zgradama sa više stanova ili zgradama sa višestrukim namenama,

³³<https://www.rcc.int/download/docs/Leaders%20Declaration%20on%20the%20Green%20Agenda%20for%20the%20WB.pdf/196c92cf0534f629d43c460079809b20.pdf>

- Način merenja utrošene energije za zagrevanje sanitarne vode u tim zgradama,
 - Određivanje vremena ugradnje pametnih brojila,
 - Rešavanje minimalnih količina energije iz OIE-a za nove zgrade i one koje se podvrgavaju nekom značajnom renoviranju.
- Pravovremeno planiranje zagrevanja sanitarne vode;
 - Doprinos lokalnih vlasti integraciji i proširenju korišćenja OIE-a, kao i planiranju infrastrukture u vezi sa centralnim grejanjem/hlađenjem;
 - Rešavanje koncesionih postupaka u funkciji obezbeđivanja toplotne energije od strane privatnih kompanija;
 - Bavljenje odgovornostima i procedurama eksproprijacije i servitut-a;
 - Pojašnjenje energetske usluge i subjekata koji mogu pružati takve usluge;
 - Jasno određivanje granice između unutrašnje instalacije i instalacije kojom upravlja toplana;
 - Pojašnjenje odgovornosti za ugradnju opreme za distribuciju i merenje energije u sekundarnom delu kompleksnih zgrada sa jedinicama koje funkcionišu na nezavisan način;
 - Način upravljanja i prijavljivanja intervenisanja/ modifikovanja na unutrašnjoj instalaciji;
 - Rešavanje načina održavanja i kategorizacija održavanja interne mreže;
 - Ažuriranje i dopuna slučajeva kada se kaznene mere mogu primeniti na preduzeće koje pruža termalne usluge, kao i rešavanje slučajeva kada se takve mere mogu primeniti i na krajnje potrošače;
 - Specifikacija podzakonskih akata koje treba izraditi, nadležnih institucija i rokova za njihovu izradu.

Naravno, u okviru novog zakona bile bi uključene i odredbe postojećeg zakona, ali izmenjene i dopunjene u duhu gore predstavljenih neophodnih izmena. Na ovaj način bi se utvrđivanjem ove opcije otvorio put za izradu i usvajanje novog Zakona o toplotnoj energiji. Puna implementacija i integracija takvog zakona u pravni okvir, pored gore navedenih koristi, takođe bi rezultirala drugim dugoročnim koristima kao što su one koje se odnose na stabilnost kosovskog energetskog sistema, ekonomski rast i stvaranje novih zapošljavanje, povećanje energetske nezavisnosti, povećanje konkurencije u sektoru toplotne energije, unapređenje javnog zdravlja, pozitivan uticaj na životnu sredinu, poboljšanje blagostanja građana, unapređenje regionalne i međunarodne saradnje, promovisanje tehnoloških inovacija, povećanje društvene jednakosti i inkluzije kao i. povećanje pristupačnosti i stabilnosti troškova u vezi sa toplotnom energijom.

Poglavlje 4: Identifikovanje i procena budućih uticaja

U pogledu aktivnosti koje će se preduzeti na osnovu ovog koncept dokumenta, institucije u principu mogu odlučiti da se opredele za jednu od opcija predstavljenih u prethodnom poglavlju. Međutim, od takvog izbora zavisice efekti, odnosno uticaji koji će se odraziti u različitim kategorijama, a koji mogu biti ekonomskog, društvenog i ekološkog karaktera.

Uticaji koji se odnose na Opciju 1 - Održavanje statusa quo (nijedna promene)

U slučaju opredeljenja institucija za **Opciju 1** (što se ne preporučuje), onda bi situacija u sektoru toplotne energije ostala nepromenjena. Tako nešto bi konkretnije podrazumevalo da bi se regulisanje ovog sektora nastavilo na osnovu odredbi postojećeg zakona i 3. druga povezana zakona. Shodno tome, na ovaj način ne bi se stvorila mogućnost otklanjanja postojećih zakonskih ograničenja, što bi ugrozilo trenutni trend razvoja i širenja usluge grejanja, kao i trend smanjenja zagađenja životne sredine. Relevantni uticaji, u zavisnosti od kategorije, prikazani su u sledećoj tabeli.

Tabela 5: Ključni uticaji identifikovani u slučaju opredeljenja za **Opciju 1**

Kategorije uticaja	Relevantni identifikovani uticaji
Ekonomski uticaji	Visoki troškovi za toplotnu energiju za potrošače domaćinstava, za institucije i preduzeća, nizak kvalitet usluge, smanjene mogućnosti za investicije, nedostatak konkurencije, ograničavanje mogućnosti stvaranja novih radnih mesta.
Društveni uticaji	Smanjenje mogućnosti za smanjenje energetske siromaštva, povećanje zdravstvenih problema usled nedostatka toplotnog komfora u životnim prostorima, obrazovanja, rada i usluga, ali i usled lokalnog zagađenja vazduha kao rezultat korišćenja neefikasnih i neprihvatljivih oblika grejanja u odnosu na životnu sredinu i socijalnog nezadovoljstva zbog nepružanja jednakih mogućnosti za pristup javnom sistemu centralnog grejanja.
Uticaji na životnu sredinu	Šteta po životnu sredinu će se nastaviti kao rezultat kontinuirane ekstenzivne upotrebe električne energije za grejanje prostora i sanitarnu vodu, biće ugroženo postizanje ciljeva za smanjenje emisija gasova sa efektom staklene bašte, ograničavanje mogućnosti integracije OIE-a i drugih alternativnih i ekološki prihvatljivih tehnologija.
Uticaji na osnovna prava	Ograničen i nejednak pristup uslugama grejanja/hlađenja, ograničeno pravo na potpuno i transparentno informisanje, ograničenje mogućnosti učešća u transformaciji energetske sektora.

Rodni uticaj	Neće biti neposrednog uticaja, međutim, opredeljenje za ovu opciju bi smanjilo mogućnost stvaranja novih radnih mesta, a na taj način i mogućnost zapošljavanja žena.
Uticaj na socijalnu jednakost	Nema neposredan uticaj
Uticaj na mlade	Neće imati direktan uticaj, međutim, zakonski okvir koji nije ažuriran i nije popunjen, ograničio bi investicione mogućnosti u sektoru toplotne energije, a time i u mogućnostima otvaranja novih radnih mesta za mlade
Uticaj na administrativno opterećenje	Nema neposredan uticaj
Uticaj na MSP-a	Neposredan uticaj na poslovanje MSP-a zbog visokih troškova energije za grejanje prostora i sanitarnu vodu ako se isti ne pruže preko centralnog grejanja, smanjenje mogućnosti za investicije u modernizaciju usluga, smanjenje mogućnosti za povećanje proizvodnih kapaciteta i za poboljšanje kvaliteta proizvoda.

Uticaji u vezi sa Opcijom 2.

Ova opcija u suštini podrazumeva rešavanje nedostataka postojećeg zakonskog okvira dopunama/izmenama odredbi postojećeg zakona. Iako na prvi pogled može biti atraktivno u pogledu resursa koje treba angažovati i vremena koje treba uložiti za realizaciju i dopunu neophodnih promena, opredeljenje za ovu opciju ne obezbeđuje da će se na ovaj način stvoriti traženi i potpun zakonski osnov za regulaciju sektora toplotne energije. Posebno problematične mogu biti neophodne intervencije različitih aktera, zbog složene povezanosti termoeenergetskog sektora sa drugim energetske sektorima. Čak i u najboljem slučaju koji podrazumeva rešavanje aktuelnih potreba u celini kako u odnosu na direktive EU-a, tako i u odnosu na potrebe sprovođenja u praksu i perspektivu razvoja sektora, zakonska osnova stvorena na ovaj način ne bi izbegla trenutnu konfuziju zakonskih odredbi raspoređenih u brojnim dokumentima. Za posledicu, trenutne poteškoće u aspektu odgovornosti za implementaciju, nadgledanja sprovođenja, izveštavanja i planiranja razvoja sektora, ne bi se mogle u potpunosti razmatrati.

Tabela 6: Ključni uticaji identifikovani u slučaju opredeljenja za Opciju 2

Kategorije uticaja	Relevantni identifikovani uticaji
Ekonomski uticaji	Opredeljenost za ovu opciju rezultirala bi smanjenjem troškova potrošnje toplotne energije za potrošače i preduzeća, kao rezultat povećanja mogućnosti priključenja na javnu mrežu centralnog grejanja, da se poveća kvalitet i sigurnost snabdevanja toplotnom energijom, povećale bi se mogućnosti za ulaganja, povećale bi se

	mogućnosti otvaranja novih radnih mesta i povećanja konkurencije u sektoru usled stvaranja mogućnosti za osnivanje novih preduzeća za proizvodnju, distribuciju i snabdevanje toplotnom energijom.
Društveni uticaji	Unapređenje postojećeg zakonskog osnova ogledalo bi se u smanjenju siromaštva, smanjenju zdravstvenih problema, poboljšanju uslova života, obrazovanja i rada, poboljšanju kvaliteta vazduha i većem stepenu zadovoljstva korisnika uslugom toplotne energije.
Uticaji na životnu sredinu	Proširenje termoenergetske mreže rezultira direktnim smanjenjem korišćenja električne energije za grejanje prostora i grejanje sanitarne vode. Kao rezultat toga, zagađenje životne sredine bi bilo značajno smanjeno, jer se na Kosovu električna energija od oko 94 % još uvek proizvodi od lignita. Povećanje mogućnosti veće integracije OIE-a i drugih alternativnih tehnologija, imalo bi dodatni efekat na poboljšanje stanja životne sredine.
Uticaji na osnovna prava	Povećanje jednakosti u pogledu mogućnosti pristupa usluzi grejanja/hlađenja, poboljšanje načina informisanja, povećanje transparentnosti u pogledu energetske usluge i stvaranje mogućnosti za aktiviranje građana u pogledu razvoja u sektoru toplotne energije.
Rodni uticaj	Poboljšanje pravne infrastrukture uticalo bi na razvoj sektora i povećalo mogućnosti za otvaranje novih radnih mesta. Na ovaj način bi se povećale mogućnosti zapošljavanja žena, koje su trenutno deo različitih programa stručnog usavršavanja.
Uticaj na socijalnu jednakost	Razvoj sektora bi povećao mogućnost pristupa mreži i na taj način bi se pružila mogućnost prijema usluge grejanja i za slojeve sa ograničenim finansijskim mogućnostima. Na taj način bi se povećala socijalna jednakost i smanjilo energetska siromaštvo.
Uticaj na mlade	Proširenje kapaciteta za toplotnu energiju i unapređenje kvaliteta usluga značajno bi poboljšalo uslove studiranja i povećalo otvaranje novih radnih mesta, tako da bi ovakvi razvoji imali neposredan pozitivan uticaj na mlade generacije
Uticaj na administrativno opterećenje	Administrativna opterećenja mogu proizaći iz potrebe za unapređenjem usluga, kao i iz procedura koje se odnose na licenciranje različitih delatnosti za pružanje toplotne energije i povezivanje najvećeg broja kupaca
Uticaj na MSP	Razvoj termoenergetskog sektora pozitivno bi se odrazio na smanjenje troškova MSP-a za grejanje prostora i sanitarnu vodu, a time i na povećanje finansijske održivosti, investicione mogućnosti, proizvodnih kapaciteta, poboljšanje kvaliteta proizvoda, povećanje konkurentnosti, poboljšanje usluga i povećanje zaposlenosti

Uticiji vezani za Opciju 3 - Izrada novog Zakona o toplotnoj energiji

Opređenje za ovu opciju podrazumeva opređenje institucija za izradu konsolidovane primarne zakonske osnove i u skladu sa svim aktuelnim trendovima razvoja u sektoru toplotne energije na nivou EU-a, ali i na nivou zemlje. Na taj način bi se stvorila mogućnost daljeg približavanja kosovskog zakonodavstva zakonodavstvu sa zakonodavstvom EU-a, obezbedio regulatorni okvir aktivnosti ka postizanju strateških ciljeva i napravio bi se put za postavljanje novih perspektivnijih ciljeva, snažno bi se promovisali razvojni planovi za proširenje kapaciteta kogeneracije i izgradnju novih kapaciteta zasnovanih na korišćenju OIE-a, kao i novih tehnologija kao što su toplotne pumpe i sistemi za korišćenje toplotne energije izgubljene iz drugih tehnoloških procesa. Takođe, kroz novi zakonski osnov promovisalo bi se ekstenzivnije grejanje sanitarne vode kroz mrežu centralnog grejanja, a takođe bi se po prvi put promovisala inovativna dostignuća u nudi hlađenja takođe kroz centralne toplotne sisteme. Na ovaj način bi se trasirao put za izgradnju novih proizvodnih kapaciteta, osiguralo značajnije uključivanje lokalnih vlasti i građana u razvoj sektora, poboljšao kvalitet usluga, transparentnost i odgovornost relevantnih instanci uključenih u sprovođenje i praćenje zakona. Novi zakon bi generalno ponudio neophodan zakonski osnov u sektoru toplotne energije, ne samo za razvoj i transformaciju ovog sektora, već i za povećanje ukupne energetske održivosti zemlje, kao i za značajno smanjenje emisija gasova sa efektom staklene bašte, uključujući smanjenje problema vezanih za lokalno zagađenje vazduha.

Tabela 7: Ključni uticaji identifikovani u slučaju opređenja za Opciju 3

Kategorije uticaja	Relevantni identifikovani uticaji
Ekonomski uticaji	Pozitivan uticaj bi rezultirao iz jasnoće odredbi, odnosno olakšavanje sprovođenja na račun razvoja biznisa, lakšeg promovisanje tehnologija i praksi koje podstiču investicije, mogućnosti lakšeg usvajanja efikasnih ekonomskih politika, stvaranja povoljnije poslovne klime, kao i lakšeg privlačenja domaćih i stranih investicija, kao i iz mogućnosti povećanja konkurentnosti biznisa na domaćem i globalnom tržištu.
Društveni uticaji	Pored smanjenja siromaštva, smanjenja zdravstvenih problema, poboljšanja uslova života, obrazovanja i rada, poboljšanja kvaliteta vazduha i povećanja zadovoljstva kupaca uslugom toplotne energije, donošenje novog zakona bi se pozitivno manifestovalo i u većem uključivanju lokalnog, regionalnog i centralnog nivoa društvenog organizovanja, ojačalo održivost zajednica i podstaklo partnerstvo između institucija, privatnog sektora i NVO-a.
Uticaji na životnu sredinu	Stvaranje novog zakonskog osnova nudi mogućnost postavljanja viših standarda u pogledu zaštite životne sredine, mogućnost konkretnog rešavanja zaštite ekosistema od emisija koje proizilaze iz proizvodnje toplotne energije, podsticanje praksi cirkularne ekonomije i uspostavljanje jasnih mehanizama praćenja i izveštavanja u vezi sa zaštitom životne sredine.

Utjecaji na osnovna prava	Usvajanjem novog zakona mogu se predvideti izričite odredbe za priznavanje i zaštitu osnovnih prava koja se odnose na jednak pristup održivom i pristupačnom snabdevanju toplotnom energijom, ispravno rešavanje mogućih nejednakosti, ispravan tretman marginalizovanih grupa društva, promovisanje konsenzusa unutar društvenih grupa i aktivnije uključivanje različitih društvenih nivoa u diskusiju i izradu politika toplotne energije.
Rodni uticaj	Novi zakonski osnov omogućio bi specifičan tretman rodne ravnopravnosti u sektoru toplotne energije, ispitivanje aktivnog uključivanja žena u donošenje odluka, zapošljavanje i preduzetništvo, promociju razvoja tehnologija u funkciji rodne ravnopravnosti kao i podršku programima obuke za rodnu ravnopravnost u sektoru toplotne energije.
Uticaj na socijalnu jednakost	Povećanje mogućnosti specifičnijeg tretmana ciljeva socijalne ravnopravnosti, u cilju rešavanja nejednakosti u pristupu i pristupačnosti usluga, slušanja glasa marginalizovanih zajednica u procesu donošenja odluka kao i rešavanja potrebe vezane za podršku ugroženim domaćinstvima.
Uticaj na mlade	Novi zakonski okvir može uticati na efikasnu promociju inovativnih tehnologija i rešenja vezanih za toplotnu energiju, sa ciljem aktiviranja preduzetničkih inicijativa među mladima, povećanja mogućnosti za nova radna mesta u oblasti OIE-a, istraživanja i razvoja, razvoja novih inicijativa za stručno obrazovanje i obuku, kao i promovisanja aktivnog učešća mladih u dešavanjima vezanim za i u okviru sektora toplotne energije.
Uticaj na administrativno opterećenje	U kontekstu običnih administrativnih opterećenja koja proizilaze iz potrebe za unapređenjem usluga, kao i procedura vezanih za licenciranje različitih aktivnosti za ponudu toplotne energije i povezivanje većeg broja potrošača, kroz novi zakonski osnov mogu se predvideti fleksibilne poreske odredbe i administrativna olakšanja za podsticanje razvoja sektora toplotne energije.
Uticaj na mala i srednja preduzeća (MSP)	Pored uticaja o kojima se raspravljalo u vezi sa prethodnom opcijom, izrada novog zakona bi se bavila i mogućnošću stvaranja olakšavajućih mehanizama za MSP, podstičući ih da primenjuju inovativna rešenja u vezi sa toplotnom energijom, pomažući im da budu konkurentni i održivi, obuhvaćenost MSP na lokalnom nivou za pružanje energetske usluge i podržavajući partnerstva između MSP, vladinih agencija i javnih preduzeća.

Prikupljanje podataka

Podaci koji se koriste za izradu ovog koncept dokumenta karakterišu pravne, regulatorne, stručne i statističke informacije koje su deo javne dokumentacije uključenih ministarstava, relevantnih agencija i javnih preduzeća koja pružaju usluge toplotne energije. Za potrebe procene zahteva i stanja u vezi sa toplotnom energijom na nivou EU, prikupljene su informacije iz različitih zakonskih dokumenata i relevantnih studija, javno dostupne na odgovarajućim web adresama, dok su takve informacije dopunjene i podacima iz javnih izvora zemalja regiona. Prikupljanje relevantnih materijala, u funkciji ovog koncept dokumenta, podržano je i od strane članova radne grupe.

Poglavlje 5: Komunikacija i konsultacija

Proces komunikacije i konsultacije za potrebe izrade ovog koncept dokumenta sproveden je na nivoima komunikacije sa glavnim odgovornim službenicima u Ministarstvu ekonomije, odgovornim službenicima drugih državnih institucija na centralnom i lokalnom nivou, na nivou kompanija za pružanje energetske usluga u sektoru toplotne energije i na nivou konsultacija sa nezavisnim ekspertima. U fazi izrade koncept dokumenta, relevantna komunikacija i konsultacija sprovedene je ili u okviru neposrednih sastanaka u radnoj grupi ili kroz sastanke u odgovarajućim kancelarijama. Pored konsultacije i komunikacije Ministarstva ekonomije sa drugim državnim institucijama, u okviru javnih konsultacija data je mogućnost da se u proces za sektor toplotne energije uključe i drugi relevantni akteri, kao što su:

- Civilno društvo;
- Agencija za zaštitu potrošača;
- Privredna komora Kosova, uključujući i druge komore za zaštitu interesa biznisa;
- Udruženje za OIE i EE;
- Agencija za zaštitu životne sredine;
- Industrija – kompanije uključene u velike aktivnosti;
- MMP;
- Industrijska udruženja;
- Akademske institucije;
- Donatori;
- Mediji;
- Ostali.

Rezime komunikacija i konsultacija sprovedenih tokom izrade ovog koncept dokumenta prikazan je u sledećoj tabeli.

Tabela 8: Rezime sprovedenih aktivnosti komunikacije i konsultacija (Ovaj deo se popunjava nakon faze preliminarnih i javnih konsultacija)

Glavna namena	Ciljna grupa	Aktivnost	Komunikacija/obaveštavanje	Okvirni rok	Neophodan budžet	Odgovorna osoba

Poglavlje 6: Upoređivanje opcija

Upoređivanje opcija o kojima se razgovaralo u okviru ovog koncept dokumenta može se izvršiti na osnovu sledećih osnovnih kriterijuma:

- Nivo regulacije sektora;
- Step en usklađenosti sa zakonskim okvirom EU-a;
- Potencijal za promovisanje razvoja sektora.

Gledano iz aspekta ovakvih kriterijuma, a na osnovu diskusije predstavljene u relevantnom odeljku, može se reći da je Opcija (I)- očuvanje postojećeg stanja, opcija koja ne pruža adekvatno ispunjenje nijednog od 3. kriterijuma. Ovo je opravdano činjenicom da bi ova opcija konkretno podrazumevala nastavak primene postojećeg zakona, a samim tim i nastavak ne rešavanja relevantnih pitanja koja se zahtevaju aktuelnim pravnim okvirom na nivou EU-a. Još problematičnija bi bila nemogućnost pružanja neophodnog zakonskog okvira u skladu sa potencijalom i trendovima aktuelnog razvoja ovog sektora. Shodno tome, opredeljenost za ovu opciju bi se manifestovala kao kočioni faktor za razvoj i modernizaciju sektora grejanja, kao i za postizanje energetske i ekološke ciljeve zemlje. Dugoročni uticaji bi bili nastavak teške zavisnosti od lignita, nedovoljnog kapaciteta, nesigurnosti usluga, zagađenja životne sredine i nepostizanja strateških ciljeva. Kao rezultat toga, bila bi izgubljena prilika za ekonomski napredak kroz povećanje stabilnosti preduzeća i otvaranje novih radnih mesta, sprečene nove investicije u oblasti OIE i EE koje se odnose na toplotnu energiju, a društvena nejednakost u pogledu pristupa toplotnoj energiji energetske usluge, negativan uticaj na životnu sredinu i štetu po zdravlje stanovništva bi se nastavio.

Opcija (II) bi označila jednu vrstu napretka u vezi zakonskog regulisanja sektora toplotne energije, ali sigurno ne bi u potpunosti tretirala trenutne nedostatke koji su već obrađeni u sklopu ovog dokumenta. Potreba za aktivnom interakcijom različitih institucija i relativno veliki broj odredbi koje treba dopuniti/izmeniti, kao i potpuno nove odredbe koje treba uključiti su faktori koji bi značajno zakomplikovali i otežali uspešno sprovođenje ove opcije. Sa druge strane, promotivni efekat za koji ima potrebe sektor toplotne energije, ne bi bio na adekvatnom nivou, dok bi proces sprovođenja takođe bio teško efikasan, zbog kontinuiranog tretmana različitih aspekata u okviru različitih zakonskih dokumenata, za čije sprovođenje i nadgledanje su odgovorne različite vladajuće instance. Na ovaj način, čak ni kroz opciju II ne bi bilo mogućnosti da se postigne ciljni nivo razvoja sektora toplotne energije, što bi se takođe odrazilo i na umeren napredak u pogledu unapređenja EE-a, većeg uključivanja OIE-a, kvaliteta pružene usluge i ublažavanja negativnog uticaja na životnu sredinu. Dugoročno, ovo bi ograničilo mogućnost ekonomskog napretka, privlačenja stranih investicija, povećanja sigurnosti snabdevanja, poboljšanja javnog zdravlja, socijalne jednakosti i zadovoljstva građana.

Opcija (III) koja podrazumeva nacrt i izradu novog zakona o toplotnoj energiji je opcija koju preporučuje radna grupa. To zbog činjenice da bi sam proces izrade imao svoje prednosti u smislu nosilaca odgovornosti za realizaciju procesa i fleksibilnosti uključivanja svih aspekata koji su potrebni sektoru i koji bi obezbedili potpunu usklađenost sa relevantnim okvirom EU-a. Na ovaj

način bi se obezbedila moderna, stabilna i podržavajuća pravna osnova za aktuelna dešavanja i planove, ali takođe i promotivna u smislu novih investicionih planova. Novi zakon, pažljivo izrađen i u skladu sa aktuelnim trendovima koji karakterišu ovaj sektor na nivou EU-a, poslužio bi kao efikasan katalizator za dalje unapređenje EE-a posebno u sektoru grejanja i u diversifikaciji energetske resursa ovog sektora. Novim zakonskim okvirom otklonile bi se nejasnoće i nedefinisane situacije između potrošača i kompanija za grejanje, čime bi se stvorile mogućnosti za pružanje boljih usluga, kao i proširenje kapaciteta za snabdevanje. Ovakav razvoj sektora dugoročno bi se pozitivno odrazio ne samo na društveni i ekološki kontekst (smanjenje energetske siromaštva, smanjenje zdravstvenih problema i smanjenje zavisnosti od lignita, odnosno smanjenje zagađenja životne sredine) već bi se efekat posmatrao i u kontekstu većeg ekonomskog napretka (povećanje profitabilnosti MSP i otvaranje novih radnih mesta), kroz promovisanje konkurencije, povećanje međunarodne saradnje i privlačenje stranih investicija.

6.1. Tabela poređenje sve tri opcije

U cilju stvaranja mogućnosti lakšeg poređenja i procene međusobnih prednosti/nedostataka razrađenih opcija, u nastavku je predstavljena relevantna uporedna tabela.

Tabela 9: Poređenje opcija

Aspekti poređenja	Uporedene opcije		
	Opcija 1: Nijedna promena	Opcija 2: Dopuna/izmena (amandmani) postojećeg zakonodavstva	Opcija 3: Izrada novih pravnih akata
Relevantni pozitivni uticaji			
Pravna regulativa sektora toplotne energije	ne	delimično	potpuno
Lakše sprovođenje i efikasno nadgledanje/izveštavanje	ne	ne	da
Promovisanje investicija u sektoru	ne	delimično	potpuno
Diversifikacija energetske resursa i promocija OIE-a u sektoru	ne	delimično	potpuno
Usklađivanje sa Acquis EU-a	ne	delimično	potpuno

Relevantni negativni uticaji	Neadekvatna regulacija sektora, nedostatak promocije EE-a i OIE-a u okviru sektora, nedostatak diversifikacije energetskih resursa i nepotpuno usklađivanje sa politikama EU-a			Potpuno sprovođenje je teško izvodljivo, nemogućnost rešavanja svih zakonskih praznina, neadekvatna promocija EE-a i OIE-a			Nema		
Trošak	Nema			Troškovi povezani sa sprovođenjem dopunjenih/izmenjenih odredbi			Troškovi vezani za izradu novih podzakonskih akata i primenu novog zakona		
Neodrživi rezultati									
Relevantni troškovi									
Procena očekivanog budžetskog uticaja	Godina 1	Godina 2	Godina 3	Godina 1	Godina 2	Godina 3	Godina 1	Godina 2	Godina 3
Zaključak									

6.2. Plan sprovođenja preporučene opcije

U nastavku je predstavljen nacrt plana sprovođenja za opciju koju je preporučila radna grupa, dakle za opciju 3.

Tabela 10: Plan sprovođenja za Opciju 3 (preporučena opcija)

Svrha politike	Značajno poboljšanje energetske efikasnosti, povećanje sigurnosti snabdevanja i smanjenje zagađenja životne sredine u sektoru stambenih i tercijarnih zgrada	Očekivan a cifra troškova
Strateški cilj	Ažuriranje i konsolidacija zakonskog okvira za toplotnu energiju u skladu sa trenutnim potrebama i razvojnim projekcijama sektora, u skladu sa direktivama EU-a i međunarodnim standardima, a u cilju proširenja kapaciteta i diversifikacije postojećih resursa	
	Rezultati, aktivnosti, godina i odgovorna organizacija / odeljenje	

Specifični cilj 1 Izrada novog zakona o toplotnoj energiji	Proizvod 1.1								
			Godi na 1 2025	Godi na 2 2026	Godin a 3 2027	Godin a 4 2028	Godin a 5 2029	Odgovorna institucija /odeljenje	
		<u>Aktivnos t 1.1.1</u> Izrada nacрта novog zakona o toplotnoj energiji	X					Ministarstv o ekonomije	Nema dodatnih troškova
		<u>Aktivnos t 1.1.2</u> Javne konsultac ije i razmatra nje komentara sa svih strana	X					Ministarstv o ekonomije	Nema dodatnih troškova
		<u>Aktivnos t 1.1.3</u> Usvajanj e novog zakona o toplotnoj energiji od strane Vlade	X					Vlada	Nema dodatnih troškova
		<u>Aktivnos t 1.1.4</u> Usvajanj e novog zakona o toplotnoj energiji od strane	X					Skupština	Nema dodatnih troškova

		Skupštine							
		<u>Aktivnost 1.1.5</u> Informisanje zainteresovanih strana o novom zakonu putem komunikacionih platformi	X					Ministarstvo ekonomije	Nema dodatnih troškova
	Proizvod 1.2	Izrada i usvajanje podzakonskih akata u skladu sa novim zakonom o toplotnoj energiji							
			Godina 1 2025	Godina 2 2026	Godina 3 2027	Godina 4 2028	Godina 5 2029	Odgovorna institucija /odeljenje	
		Aktivnost 1.2.1 Izrada podzakonskih akata		X	X			KP, ME, RUE	
Specifični cilj 2: Udvostručavanje postojećih kapaciteta	Proizvod 2.1	Udvostručavanje kapaciteta kogeneracije preduzeća Termokos/KEK							U daljoj je realizaciji od strane Termokosa

kogeneracij e, kao i izgradnja novih kapaciteta kogeneracij e u opštinama u kojima postoje mogućnosti za tehničko- ekonomsku realizaciju				X	X			Ministarstv o ekonomije, Termokos	
	Proizvod 2.2	Izgradnja novih kapaciteta kogeneracije							Troškovi realizacij e novih kogenera- cionih sistema u opštinam a
				X	X	X	X		

Poglavlje 7: Zaključci i sledeći koraci

7.1. Trenutni izazovi, optimalna opcija i očekivani rezultati

Strateško planiranje vezano za sektor toplotne energije, koje uključuje proširenje postojećih kogeneracionih kapaciteta, uključivanje OIE-a kao izvora energije u sektor toplotne energije kao i izgradnju novih kapaciteta na osnovu relevantnih studija izvodljivosti, nameće potrebu za ažuriranjem i kompletiranjem relevantnog zakonskog osnova. Trenutni pravni osnov koji se sastoji od Zakona o toplotnoj energiji iz 2015. godine i niza relevantnih podzakonskih akata, ne odgovara trenutnim potrebama i dinamici predviđenim za razvoj ovog sektora. Za posledicu, trenutna situaciju se karakteriše brojnim izazovima za pravilno funkcionisanje odgovarajućih kompanija koje pružaju uslugu toplotne energije, a što se manifestuje uslugama ograničenim kvalitetom, ali i po njihovim dimenzijama. S druge strane, visoka potrošnja električne energije za pokrivanje velikih potreba za toplotnom energijom tokom zime, nastavlja da otežava stanje stabilnog snabdevanja električnom energijom, što nameće neposrednu potrebu za poboljšanjem energetske efikasnosti u ovom sektoru. Najpraktičnija i dokazana forma u tom pogledu je razvoj kogeneracionih kapaciteta za koje je potrebna aktivnija i konkretnija saradnja lokalnih vlasti kako bi se izgradili takvi kapaciteti unutar njihove teritorije i na taj način unapredila energetska efikasnost na nivou zemlje. Razvoj termoenergetskog sektora pored unapređenja kvaliteta usluga imao bi uticaj i na smanjenje energetskog siromaštva, poboljšanje uslova za MSP i povećanje njihovog poslovanja, otvaranje novih radnih mesta i smanjenje problema vezanih za zagađenje životne sredine. Naravno, stvaranje nove pravne osnove pozitivno bi se odrazilo i u smislu napretka zemlje ka EU, odnosno daljeg približavanja postojećeg zakonskog okvira zakonskom okviru EU-a. Shodno tome, radna grupa je analizirala 3. moguće opcije za rešavanje izazova opisanih u ovom dokumentu i na osnovu takve analize došla do zaključka da bi najbolja opcija bila opcija koja bi podrazumevala nacrt i usvajanje novog Zakona o toplotnoj energiji (opcija 3) i relevantnih podzakonskih akata. Podrška ovoj opciji i njeno sprovođenje rezultiralo bi savremenom pravnom osnovom, kompletnom i u skladu sa principima EU-a u vezi sa sektorom toplotne energije. Štaviše, novi zakon bi podstakao relevantne investicije i obezbedio održivu osnovu za razvoj ovog sektora, što bi se odrazilo na stabilno snabdevanje energijom, ekonomski napredak i dobrobit građana. Ovakvi razvoji bi bili u potpunoj harmoniji sa obavezama zemlje u odnosu na Energetsku zajednicu i Zelenom agendom za Zapadni Balkan, čime bi se obezbedio ispravan put zemlje ka energetskejoj tranziciji i neutralnoj ekonomiji u odnosu na emisije gasova sa efektom staklene bašte.

7.2. Odredbe za praćenje i procenu

U principu, kao i za svaki drugi sektor i u sektoru toplotne energije nadgledanje je suštinski proces za efikasno sprovođenje politika koje regulišu ovaj sektor. Što je pravni osnov stabilniji i potpuniji, to će biti lakši proces relevantnog nadgledanja i procene u pogledu njegove primene. Shodno tome, jedan od ciljeva stvaranja nove zakonske osnove je unapređenje mehanizama nadgledanja kroz stvaranje kompaktne pravne osnove i izbegavanje konfuzije kao rezultat bavljenja različitim aspektima toplotne energije u brojnim drugim dokumentima. Takođe, i sama relevantna odluka koja proizilazi iz ovog koncept dokumenta treba se nadgledati sa aspekta nivoa sprovođenja. Neki

od glavnih indikativnih ciljeva koji će se koristiti tokom praćenja i evaluacije ovog koncept dokumenta su:

- Sprovođenje politika i zakonskih zahteva;
- Potreba za obukom i/ili dodatnim osobljem;
- Društveno-ekonomski uticaji;
- Uticaji na životnu sredinu
- Međuinstitucionalne i javne konsultacije;
- Komuniciranje mogućih promena sa ciljnom publikom, itd.

Prilog 1: Oblik procene ekonomskog uticaja

Kategorija ekonomskih uticaja	Glavni uticaj	Da li se očekuje da će doći do ovog uticaja?		Broj pogođenih organizacija, kompanija i/ili pojedinaca	Očekivana dobit ili trošak uticaja	Željeni nivo analize
		Da	Ne	Visok/nizak	Visok/nizak	
Radna mesta ³⁴	Da li će se povećati trenutni broj radnih mesta?	Da		Visok	Visok	
	Da li će se smanjiti trenutni broj radnih mesta?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li će uticati na nivo plaćanja?	Da		Visok	Visok	
	Da li će uticati na olakšanje pronalaženje radnog mesta?	Da		Visok	Visok	
Poslovanje	Da li će uticati na pristup finansijama za poslovanje?	Da		Visok	Visok	
	Da li će se ukloniti određeni proizvodi sa tržišta?		Ne	Nizak	Nizak	Ipak, eliminisaće se neefikasne tehnologije toplotne energije
	Da li će određeni proizvodi biti dozvoljeni na tržištu?	Da		Visok	Visok	Biće promovisani efikasni proizvodi i alternativne tehnologije za toplotnu energiju

³⁴ Kada utiče na radna mesta, imaće i društvene uticaje.

	Da li će biznisi biti primorani da se zatvore?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li će se stvoriti novi biznisi?	Da		Visok	Visok	
Administrativn o opterećenje	Da li će biznisi biti u primorani da ispune obaveze davanja novih informacija?	Da		Visok	Visok	
	Da li su pojednostavljene obaveze davanja informacija za biznise?	Ne		Nizak	Nizak	
Trgovina	Da li se očekuje da se promene trenutni tokovi uvoza?	Da		Visok	Visok	
	Da li se očekuje da se promene trenutni tokovi izvoza?	Ne		Nizak	Nizak	
Transport	Da li će imati uticaja na način transporta putnika i/ili robe?	N/A				
	Da li će biti bilo kakvih promena u vremenu potrebnom za transport putnika i/ili robe?	N/A				
Investicije	Da li se očekuje da će kompanije da investiraju u nove delatnosti?	Da		Visok	Visok	
	Da li se očekuje da će kompanije otkazati ili odložiti za kasnije investicije?		Ne	Nizak	Nizak	

	Da li će se povećati investicije iz dijaspore?	Da		Visok	Visok	
	Da li će se smanjiti investicije iz dijaspore?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li će se povećati direktne strane investicije?	Da		Visok	Visok	
	Da li će se smanjiti direktne strane investicije?		Ne	Nizak	Nizak	
Konkurentnost	Da li će se povećati cena proizvoda biznisa, kao što je električna energija?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li će se sniziti cena inputa biznisa, kao što je električna energija?		Ne	Nizak	Nizak	
	Ima li mogućnosti da se promoviše inovacija i istraživanje?	Da		Visok	Visok	
	Ima li mogućnosti da se inovacija i istraživanje ometaju?		Ne	Nizak	Nizak	
Uticaj na MSP	Da li su kompanije pogođene, uglavnom MSP?	Da		Visok	Visok	
Cene i konkurencija	Da li će se povećati broj roba i usluga dostupnih za biznis ili potrošačima?	Da		Visok	Visok	
	Da li će se smanjiti broj roba i usluga dostupnih biznisima ili potrošačima?		Ne	Nizak	Nizak	

	Da li će se povećati cene postojećih dobara i usluga?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li će pasti cene postojeće robe i usluga?		Ne	Nizak	Nizak	
Regionalni ekonomski uticaji	Da li će uticati na neki poseban sektor biznisa?	Da		Visok	Visok	
	Da li je taj sektor koncentrisan u određenom regionu?		Ne	Visok	Visok	Organizacije/pojedinci koji će imati koristi protežu se na celom Kosovu i uticaj će biti visok
Opšti ekonomski razvoj	Da li će uticati na buduće ekonomsko povećanje?	Da		Visok	Visok	
	Može li imati neki efekat na stopu inflacije?		Ne	Nizak	Nizak	

Prilog 2: Forma procene za društvene uticaje

Kategorija društvenih uticaja	Glavni uticaj	Da li se očekuje da će doći do ovog uticaja?		Broj pogođenih organizacija, kompanija i/ili pojedinaca	Očekivana dobit ili trošak uticaja	Željeni nivo analize
		Da	Ne	Visok/nizak	Visok/nizak	
Radna mesta ³⁵	Da li će se povećati trenutni broj radnih mesta?	Da		Visok	Visok	
	Da li će se smanjiti trenutni broj radnih mesta?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li utiče na radna mesta u određenom sektoru biznisa?	Da		Visok	Visok	
	Da li će imati neki uticaj na nivo plaćanja?	Da		Visok	Visok	
	Da li će uticati na olakšanje pronalaženje radnog mesta?	Da		Visok	Visok	
Regionalni društveni uticaji	Da li su društveni uticaji koncentrisani u jednom regionu ili posebnim gradovima?		Ne	Nizak	Nizak	
Uslovi rada	Da li utiče na prava radnika?	Da		Visok	Visok	Unapređenje kvaliteta usluga vezanih za toplotnu energiju utiče

³⁵ Uticaj na radna mesta, odražava se i ekonomskim uticajima.

						na pravo radnika na bolje uslove rada
	Da li su standardi za rad u opasnim uslovima predviđeni ili ukinuti?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li će to uticati na način na koji se razvija socijalni dijalog između zaposlenih i poslodavaca?		Ne	Nizak	Nizak	
Socijalna obuhvaćenost	Da li će imati uticaja na siromaštvo?	Da		Visok	Visok	
	Da li utiče na pristup šemama socijalne zaštite?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li će se promeniti cena osnovnih dobara i usluga?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li će to uticati na finansiranje ili organizaciju šema socijalne zaštite?		Ne	Nizak	Nizak	
Obrazovanje	Da li će uticati na osnovno obrazovanje?		Ne			
	Da li će to uticati na srednje obrazovanje?	Da		Visok	Visok	U školskim programima treba promovisati efikasne i ekološki prihvatljive sisteme toplotne energije
	Da li će uticati na visoko obrazovanje?	Da		Visok	Visok	U školskim programima treba promovisati efikasne i ekološki prihvatljive sisteme toplotne energije
	Da li će to uticati na stručno osposobljavanje?	Da		Visok	Visok	U programima stručnog usavršavanja treba

						promovisati efikasne i ekološki prihvatljive sisteme toplotne energije
	Da li će to uticati na obrazovanje radnika i doživotno učenje?	Da		Visok	Visok	U programima kontinuiranog osposobljavanja treba promovisati efikasne i ekološki prihvatljive sisteme toplotne energije
	Da li će uticati na organizaciju ili strukturu obrazovnog sistema?	Da		Visok	Visok	U akademskim programima treba promovisati efikasne i ekološki prihvatljive sisteme toplotne energije
	Da li će uticati na akademsku slobodu i samoupravu?		Ne	Nizak	Nizak	
Kultura	Da li opcija utiče na kulturnu raznolikost?	N/A				
	Da li opcija utiče na finansiranje kulturnih organizacija?	Da		Visok	Visok	Povećanje kapaciteta za toplotnu energiju, smanjenje troškova grejanja
	Da li opcija utiče na mogućnosti ljudi da imaju koristi od kulturnih aktivnosti ili da učestvuju u njima?	Da		Visok	Visok	Unapređenje usluge toplotne energije povećava mogućnost da se iskoriste
	Da li opcija utiče na očuvanje kulturnog nasleđa?	N/A				

Upravljanje	Da li opcija utiče na sposobnost građana da učestvuju u demokratskom procesu?	Da		Visok	Visok	
	Da li se svaka osoba tretira jednako?	Da		Visok	Visok	
	Da li će se javnost bolje informisati u vezi sa određenim pitanjima?	Da		Visok	Visok	
	Da li opcija utiče na način kako funkcionišu političke partije?	N/A				
	Da li će imati neki uticaj na civilno društvo?	Da		Visok	Visok	
Zdravlje i javna bezbednost ³⁶	Da li će imati neki uticaj na život ljudi, kao što su dugovečnost ili stopa smrtnosti?	Da		Visok	Visok	
	Da li će uticati na kvalitet hrane?	Da		Visok	Visok	
	Da li će povećati ili smanjiti zdravstvena opasnost zbog štetnih supstanci?	Da		Visok	Visok	Unapređenje EE-a i korišćenje OIE-a smanjuje zdravstvenu opasnost
	Da li će imati zdravstvenih uticaja zbog promena nivoa buke ili kvaliteta vazduha, vode i/ili zemljišta?	Da		Visok	Visok	
	Da li će imati zdravstvenih efekata zbog promena u korišćenju energije?	Da		Visok	Visok	

³⁶ Uticaj na zdravlje je povezan sa uticajem na životnu sredinu

	Da li će imati zdravstvenih uticaja zbog promena u odlaganju otpada?	Da		Visok	Visok	
	Da li će imati uticaja na način života ljudi, kao što su nivo interesovanja za sport, promene u ishrani ili promene u upotrebi duvana ili alkohola?	Da		Visok	Visok	
	Da li ima posebnih grupa koje se suočavaju sa mnogo većim rizicima od drugih (određeni faktorima, kao što su starost, pol, ograničena sposobnost, društvena grupa ili region)?	Ne		Nizak	Nizak	Povećanje mogućnosti za pristup toplotnoj energiji ne utiče negativno ni na jednu određenu grupu
Kriminal i bezbednost	Da li utiču na verovatnoću da se uhvate kriminalci?	N/A				
	Da li utiče na moguću dobit od kriminala?	N/A				
	Da li utiče na nivo korupcije?	N/A				
	Da li utiče na kapacitet sprovođenja zakona?	N/A				
	Da li ima bilo kakav uticaj na prava i bezbednost žrtava zločina?	N/A				

Prilog 3: Obrazac za procenu uticaja na životnu sredinu

Kategorija uticaja na životnu sredinu	Glavni uticaj	Da li se očekuje da će doći do ovog uticaja?		Broj pogođenih organizacija, kompanija i/ili pojedinaca	Očekivana dobit ili trošak uticaja	Željeni nivo analize
		Da	Ne	Visok/nizak	Visok/nizak	
Održiva klima i životna sredina	Da li će imati uticaja na emisije gasova sa efektom staklene bašte (ugljen-dioksid, metan itd.)?	Da		Visok	Visok	
	Da li će to uticati na potrošnju goriva?	Da		Visok	Visok	
	Da li će se promeniti raznovrsnost resursa koji se koriste za proizvodnju energije?	Da		Visok	Visok	
	Da li će doći do promene cene ekološki prihvatljivih proizvoda?	Da		Visok	Visok	Povećanje potražnje će uticati na smanjenje cene takvih proizvoda
	Da li će biti manje zagađene neke određene aktivnosti?	Da		Visok	Visok	
Kvalitet vazduha	Da li će imati uticaja na emitovanje zagađivača vazduha?		Da	Visok	Visok	
Kvalitet vode	Da li opcija utiče na kvalitet slatke vode?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li opcija utiče na kvalitet podzemnih voda?		Ne	Nizak	Nizak	

	Da li opcija utiče na izvore pijaće vode?		Ne	Nizak	Nizak	
Kvalitet zemljišta i korišćenje zemljišta	Da li će imati uticaja na kvalitet zemljišta (u vezi sa zakiseljavanjem, zagađenjem, upotrebom pesticida ili herbicida)?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li će uticati na eroziju zemljišta?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li će se gubiti zemlja (izgradnjom, itd.)?	Da		Nizak	Nizak	Može doći do ograničenog gubitka prostora na tlu proširenjem mreže i izgradnjom novih proizvodnih jedinica
	Da li će se dobiti zemlja (dekontaminacijom, itd.)?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li će doći do bilo kakve promene u korišćenju zemljišta (npr. od iskorišćavanja šuma do poljoprivrednog ili urbanog iskorišćavanja)?		Ne	Nizak	Nizak	
Otpad i reciklaža	Da li će se promeniti količina stvorenog otpada?	Da		Visok	Visok	
	Da li će se promeniti načini na kojima se postupa sa otpadom?	Da		Visok	Visok	

	Da li će to uticati na mogućnosti za reciklažu otpada?	Da		Visok	Visok	
Korišćenje resursa	Da li opcija utiče na korišćenje obnovljivih resursa (riblji fond, hidrocentrale, solarna energija itd.)?		Ne	Nizak	Nizak	Vrste OIE-a koje se promovisu ne uključuju energiju vode
	Da li opcija utiče na korišćenje resursa, koji nisu obnovljivi (podzemne vode, minerale, uglj itd.)?		Ne	Nizak	Nizak	
Stepen ekoloških rizika	Da li će postojati bilo kakav uticaj na verovatnoću opasnosti, kao što su požari, eksplozije ili nesreće?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li će uticati na spremnost u slučaju prirodnih katastrofa?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li utiče na zaštitu društva od prirodnih katastrofa?		Ne	Nizak	Nizak	
Biodiverzitet, flora i fauna	Da li će imati uticaja na zaštićene ili ugrožene vrste ili na područja na kojima žive?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li će uticati na veličinu ili veze između područja prirode?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li će imati neki efekat na broj vrsta na jednom određenom području?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li će uticati na tretman životinja		Ne	Nizak	Nizak	

Dobrobit životinja	Da li će to uticati na zdravlje životinja?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li će to uticati na kvalitet i bezbednost hrane za životinje?		Ne	Nizak	Nizak	

Prilog 4: Oblik procene uticaja osnovnih prava

Kategorija uticaja na osnovna prava	Glavni uticaj	Da li se očekuje da će doći do ovog uticaja?		Broj pogođenih organizacija, kompanija i/ili pojedinaca	Očekivana dobit ili trošak uticaja	Željeni nivo analize
		Da	Ne	Visok/nizak	Visok/nizak	
Dostojanstvo	Da li opcija utiče na dostojanstvo ljudi, na njihovo pravo na život ili na integritet osobe?		Ne	Nizak	Nizak	
Sloboda	Da li opcija utiče na pravo na slobodu pojedinaca?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li opcija utiče na pravo osobe na privatnost?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li opcija utiče na pravo na brak ili zasnivanje porodice?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li opcija utiče na zakonsku, ekonomsku ili socijalnu zaštitu pojedinaca ili porodice?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li opcija utiče na slobodu misli, savesti ili vere?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li opcija utiče na slobodu izražavanja?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li opcija utiče na slobodu okupljanja ili udruživanja?		Ne	Nizak	Nizak	

Lični podaci	Da li opcija uključuje obradu ličnih podataka?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li su prava pojedinca na pristup, ispravku i prigovor zagarantovana?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li je jasno i dobro zaštićen način na koji se lični podaci obrađuju?		Ne	Nizak	Nizak	
Azil	Da li ova opcija utiče na pravo na azil?		Ne	Nizak	Nizak	
Imovinska prava	Da li uticati na imovinska prava?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li opcija utiče na slobodu poslovanja?		Ne	Nizak	Nizak	
Ravnopravan tretman. ³⁷	Da li opcija štiti načelo jednakosti pred zakonom?	Da		Nizak	Nizak	
	Da li je verovatno da će određene grupe biti posredno ili neposredno oštećene diskriminacijom (npr. bilo kakva diskriminacija na osnovu pola, rase, boje kože, etničke pripadnosti, političkog ili drugog mišljenja, starosti ili seksualne orijentacije)?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li opcija utiče na prava osoba sa ograničenim sposobnostima?		Ne	Nizak	Nizak	
Dečija prava	Da li opcija utiče na prava dece?		Ne	Nizak	Nizak	

³⁷ Rodna ravnopravnost je obrađena u Proceni uticaja na rod

Dobro upravljanje	Da li će administrativne procedure biti komplikovanije?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li utiče na način na koji administracija donosi odluke (transparentnost, proceduralni rok, pravo na pristup dosijeu itd.)?		Ne	Nizak	Nizak	
	O krivičnom pravu i predviđenim kaznama: da li utiče na prava okrivljenog?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li utiče na pristup pravdi?		Ne	Nizak	Nizak	